

III.

Ostrogotski nakit u provinciji Dalmaciji

Marijana Matijević

Sveučilište u Zadru

Tijekom 4. i 5. stoljeća Rimsko Carstvo doživljava velike turbulencije ponajviše jer je predmet konstantnih napada barbarskih naroda različite provenijencije. Među takvim narodima pronalaze se i Goti koji se vremenom dijele na dvije velike skupine: Vizigote i Ostrogote. Upravo ovi potonji značajni su za prostor Dalmacije i Panonije jer su u nekoliko vremenskih intervala boravili na istome prostoru.

Ključne riječi: ostrogotski nakit, istočni Goti, panonska faza, talijanska faza, nalazišta.

1. UVOD

Boravak neke skupine na nekom prostoru (u ovom slučaju Ostrogoti ili Istočni Goti na prostoru Panonije i Dalmacije) nužno ostavlja materijalne tragove. Nažalost, materijalni tragovi (ako se izuzmu nalazišta novca koji nije dokaz fizičke prisutnosti) vezani su samo uz pojedinačne grobove i pripadajuće priloge. Također, uočeno je da se radi isključivo o ženskim grobovima koji se pomoću priloga mogu identificirati kao istočnogotski. Problem se javio i pri samim iskopavanjima. Većina grobova nije iskopavana u cilju istraživanja istočnogotskih nekropola, već se radilo o spašavanju onoga što je ostalo prilikom devastacija različitog tipa ili se radilo o istraživanju nekropola rimskog stanovništva pri kojima su pronađeni i istočnogotski grobovi. Evidentan je nedostatak stambene arhitekture kao i većih nekropola pa je uslijed toga moguće dati samo analizu pokretnog materijala. U ovom slučaju pokretni je materijal ograničen na nakit, a prostor je sužen na provinciju Dalmaciju.

2. POVIJESNI PREGLED

Provala Huna u Europu datirana 375. godine uvjetovala je pomicanja naroda iz okolice Crnog mora čime je započeo proces nazvan Velika seoba naroda. Prodori tih barbarskih naroda s istoka na zapad bili su u korelaciji s rimskim komunikacijama (ponajviše cestama). Među narodima koji su se pomaknuli sa sjeveroistoka južnije bili su i Istočni Goti ili Ostrogoti, što bi značilo „sjajni Goti“.⁵

Na prostoru jugoistočne Europe Istočni Goti mogu se pratiti kroz tri faze. Pri tome bi prva faza obuhvaćala vremensku amplitudu od kraja 4. stoljeća do približno 454./455. godine. Radi

⁵ R. LOPEZ, 1978, 40; A. UGLEŠIĆ, 1996a, 1.

se o razdoblju istočnogotske potlačenosti od strane Huna, a shodno tome, ovo je razdoblje najslabije arheološki dokumentirano.⁶

Druga faza, nazvana i panonska, markira se godinama 456./457. i 473. Prva godina označava dozvolu bizantskog dvora za naseljavanje u Panoniji, dok druga godina označava istočnogotski odlazak na područje Trakije. Prema navedenome, istočnogotska država obuhvaćala je dijelove provincija sve četiri Panonije (*Prima, Savia, Valeria, Secunda*).⁷

Treća se faza naziva i talijanska, a omeđena je odlaskom Istočnih Gota u Italiju (488./489.) te bizantskim potiskivanjem iz svih dijelova jugoistočne Europe (oko 539.). Istočnogotsko kraljevstvo obuhvaćalo je dosta širok prostor od Septimanije (današnje francuske pokrajine Provence) preko cijelog Apeninskog poluotoka uključujući i Siciliju, zatim prelazeći Alpe te zauzimajući Sloveniju i dio Austrije, postupno se spuštajući prema jugu uključujući i većinu Hrvatske, Bosne i Hercegovine te dio Vojvodine.⁸

2.1. Istočni Goti do 375. godine

Gotsko ime u izvorima (v. Tablicu 2.) se prvi put spominje u antičkim izvorima između 16. i 18. godine u obliku *Gutones*. Takav naziv koristi nekoliko rimskih i grčkih autora do sredine 2. stoljeća. Pradomovinu Gota opisuje Jordan, inače Got koji je živio u 6. stoljeću. Prema njemu, jedan dio Gota u doba vladavine kralja Beriga, sredinom 1. stoljeća prije Krista napušta Skandinavski poluotok (točnije poluotok Götland) i prelazi na ušće Visle otjeravši s istog područja Ulmeruge (Rugijce) i Vandale. U narednom stoljeću šire se uzvodno uz tok rijeke Visle (prema jugoistoku) potiskujući okolne narode (Este) ili ih podvrgavajući (Vandali). Najkasnije do druge polovice 2. stoljeća Goti dopiru do okolice Crnog mora (Pricnomorje) gdje vrše pritisak na brojna plemena (Slavene, Bastarne, Roksalane i Alane) pri čemu jedan dio tih plemena uzmiče na zapad napadajući granice Rimskog Carstva, a drugi ulazi u savez s Gotima.⁹

Na ovom prostoru dolazi do razdvajanja Gota na dvije velike skupine: Istočne (Ostrogote) i Zapadne (Vizigote). Ovaj proces disperzije događa se tijekom prve polovice 3. Stoljeća, pri čemu je granica tekla tokom srednjeg i donjeg Dnjestra. O podjeli Gota svjedoči i ime kralja, samog jednog dijela Gota (Ostrogota), Amala.¹⁰

Stabilizacija Gota uvjetovala je brojne napade na granice Carstva čime su postali najveći i najopasniji neprijatelji spomenutog Carstva. Ipak, car Klaudije pobjeđuje Gote u bitci kod Niša (Naissus) 269. godine omogućivši sebi pridjevak Gotski, a Carstvu mir od Gota na pedesetak godina. Poslije toga su se Goti morali zadovoljiti ratovima sa svojim susjedima (Karpima, Bastarnima, Burgundima, Vandalima, Gepidima). Veliki poraz Gotima zadao je i Konstantin I. Veliki 332. u Panoniji. Poslije tog poraza, velik dio Gota i njihovih saveznika ponovo je naseljen na području Carstva.¹¹

Ovo razdoblje nesukobljavanja s Rimskim Carstvom doprinijelo je unutarnjem razvoju samih Gota. Tada se pronalazi vlastito pismo – runa, a postupno primaju kršćanstvo. Za ovo potonje značajan je Vizigot ili Zapadni Got Wulfila ili Ulfila koji je primio kršćanstvo u arijanskom obliku, međutim, iako je imenovan biskupom podunavskih Gota na sinodu u Antiohiji 341.

⁶ A. UGLEŠIĆ, 1996a, 1.

⁷ A. UGLEŠIĆ, 1996a, 1.

⁸ A. UGLEŠIĆ, 1996a, 1-2.

⁹ A. UGLEŠIĆ, 1996a, 13.

¹⁰ A. UGLEŠIĆ, 1996a, 13-14.

¹¹ R. LOPEZ, 1978, 40; A. UGLEŠIĆ, 1996a, 14.

godine, nije uspio proširiti ovaj nauk među svim Gotima pa se odselio s dijelom pokrštenih Gota u Donju Meziju.¹²

O Istočnim Gotima u prvoj polovici 4. stoljeća postoji jako malo podataka. Ipak, zna se da je sredinom 4. stoljeća njima vladao Hermanarik, inače vrlo ratoborni kralj koji je vladao na području od Dona do Dnjestra uključujući u svoju državu Herule i neke Slavene. Međutim, u njegovo vrijeme dolazi do invazije Huna i važne bitke 375. godine kada Huni poražavaju Istočne Gote, a Hermanarik izvršava samoubojstvo.¹³

2.2. Istočni Goti od 375. do propasti Huna

Huni poslije pobjede nad Istočnim Gotima napadaju i Zapadne Gote koji traže spas unutar granica Carstva, pa 376. godine, odobrenjem cara Valensa, Zapadni Goti prelaze Dunav i postaju prvi barbarski narod koji se naselio unutar Carstva. Njima se u tom pohodu pridružio manji dio Istočnih Gota i Alana. Većina Istočnih Gota biva podjarmljena Hunima i time započinje tzv. prva faza Istočnih Gota.¹⁴

U bitci kod Hadrianopola 378. godine Goti se bore s Alanima i Tajfalima te poražavaju rimsku vojsku ubivši i samog cara Valensa, usput provalivši do Carigrada i Julijskih Alpi. Godinu poslije (379.) carevi Gracijan i Teodozije I. uspijevaju očistiti Ilirik i Trakiju od barbara, međutim, ne zadugo, jer već naredne godine (380.) na prostore Carstva iz Gornje Mezije provaljuju dvije barbarske vojske. Prva je sastavljena od Zapadnih Gota pod vodstvom Fritigerna (*Fritigernus*) koja provaljuje u Makedoniju i Tesaliju, a druga vojska bijaše sastavljena od Istočnih Gota i Alana pod vodstvom Alateja (*Alatheus*) i Safraha (*Safrach*) i napala je Gornju Meziju i Panoniju osvojivši Mursu i Stridon. Ipak, dolazi do mira između Rimskog Carstva i Istočnih Gota kojima je dopušteno naseliti se u Panoniji kao federati.¹⁵

Kraj 4. stoljeća obilježavaju za Gote pogubni Huni koji se spuštaju prema Panoniji, pritom dovodeći sa sobom onaj veći Istočnih Gota koje su prije pokorili u Pricnomorju. U Panoniji Huni pokoravaju ostatak Istočnih Gota koji su pred njima pobjegli na zapad (odnosno u Panoniju). Ovakav razvoj događaja uistinu nagoviješta zlu kob za Istočne Gote, međutim, nisu svi podlegli tome. Naime, dio Gota ostaje živjeti na poluotoku Krimu pa se shodno tome nazivaju krimski Goti, ostajući samostalni još nekoliko stoljeća.¹⁶

Istočni Goti iz Panonije bivaju unovačeni u hunsku vojsku i kao takvi sudjeluju u bitci na Mauricijakovim poljima (*Campus Mauriciacus*) 451. godine u kojoj Huni doživljavaju najteži poraz i moraju se povući. Jedva dvije godine (453.) uslijed Atiline smrti, hunska se država raspada, a stvara se snažna antihunska vojska sastavljena od brojnih barbarskih naroda na čelu s gepidskim kraljem Ardarikom. Dolazi do ključne bitke na rijeci Nedao 454. godine. Huni su uništeni, a narodi pod njihovim jarmom bivaju oslobođeni (Istočni Goti, Gepidi, Skiri, Rugijci i dr.).¹⁷

2.3. Istočni Goti od vrhovnika u Panoniji do odlaska u Trakiju

Uslijed ovih događaja, uočivši da Gepidi zauzimaju hunske zemlje, a preostaci Huna istočnogotske, Istočni Goti se okreću novom savezniku – Rimskom Carstvu. Naime, Istočni

¹² S. ANDRIĆ, 2002, 130; H. PIRRENE, 2006, 17; A. UGLEŠIĆ, 1996a, 14.

¹³ A. UGLEŠIĆ, 1996a, 15.

¹⁴ A. UGLEŠIĆ, 1996a, 15.

¹⁵ S. ANDRIĆ, 2002, 130; H. GRAČANIN, 2006, 84-85; H. PIRRENE, 1956, 10; ISTI, 2006, 18; *Seoba naroda i srednji vijek: vodič kroz stalni postav*, 2009, 14; A. UGLEŠIĆ, 1996a, 15.

¹⁶ A. UGLEŠIĆ, 1996a, 16.

¹⁷ S. ANDRIĆ, 2002, 133; H. GRAČANIN, 2006, 90-91; A. UGLEŠIĆ, 1996a, 16.

Goti nisu htjeli drugima oduzimati zemlje (prema navodima Jordana, koji je, *nota bene*, bio Got!) pa su se obratili za pomoć caru Marcijanu zatraživši prostor za naseljavanje. Navedeni je car sklopio s njima savez i dodijelio im Panoniju, preciznije, područje od Gornje Mezije na istoku do Norika na zapadu, od Dunava na sjeveru do Dalmacije na jugu. Panonija je bila podijeljena između trojice braće iz roda Amala: Valamira, Teodemira i Videmira pri čemu je vrhovnu vlast ipak imao Valamir. Navedeni Valamir držao je u svojim rukama prostor između rijeka *Aqua nigra* i *Scarniunga*, Teodemir je vladao oko jezera *Pelsois*, a Videmir područjima između ove dvojice.¹⁸

Budući da spomenuta područja spominje samo Jordan, velik je problem danas ubicirati ta područja. Pri tome se smatra da je jezero *Pelsois* okolica Balatona u Mađarskoj i oko toga se većina istraživača slaže. Oko ostalih lokacija ne postoji konsenzus. Međutim, javlja se još jedan znanstveni problem. Jesu li Istočni Goti uopće osvojili cijelu Panoniju ili samo dijelove Panonije? U tom slučaju značajno pomaže arheologija. Najveći dio nalaza koji se mogu pripisati Istočnim Gotima pokazuju da je najveći intenzitet naseljavanja bio na područjima središnje i jugoistočne Panonije odnosno na prostorima današnje južne Mađarske (između Blatnog jezera, Dunava i Drave), istočne Hrvatske (Baranja i dio istočne Slavonije) i dijelova Vojvodina.¹⁹

Javlja se i još jedan znanstveni problem. Naime, jesu li se Istočni Goti proširili na zapadne dijelove Panonije? Povijesnih potvrda za ovaj čin eventualno je moguće uočiti nekoliko arheoloških indicija za njihovu prisutnost oko Siska. Nedvojbeni povijesni izvori i arheološki nalazi pokazuju da su se oni širili na istok, čak izvan granica Panonije.²⁰

Kralj Teodemir pokušao je održati relativno dobre odnose s Bizantom pa je sklopio primirje s carem Lavom 457. godine u sklopu kojega je njegov sin Teodorik poslan na dvor u Carigrad gdje proživljava cijelu mladost, a poslije povratka među Gote, bez znanja svoga oca, skuplja vojsku i napada sarmatskog vladara Babaja 470./471. godine. Uspijeva zauzeti područje oko Beograda (*Singidunum*). Ovakve su okolnosti nagnale Gote na daljnje pohode pa je Videmir s vojskom krenuo na zapad preko Norika u Italiju. Međutim, ubrzo je umro, a ostaci Gota, koji su išli s njim, zaputili su se u Galiju na čelu s njegovim sinom i tamo se združili s Zapadnim Gotima. Teodemir je s drugom vojskom prešao Savu i došao do Niša (*Naissus*). U tom je gradu i prezimio 473. na 474. godinu. Vojska je nastavila dalje na jug i tijekom 474. osvojeno je veliko područje do Larise u Tesaliji uključujući nekoliko važnijih gradova poput Kurvingrada (*Castrum Herculis*), Lipljana (*Ulpiana*), Gradskog (*Stobi*) i Bitole (*Heraclea Lyncestis*), a za prijestolnicu je Teodemir odabrao *Kyrrhos* u kojem je i skončao, a naslijedio ga je sin Teodorik.²¹

2.4. Istočni Goti od 474. do odlaska u Italiju

U vremenskom periodu 474. do 476. Teodorik je napustio makedonski carski *foedus* i poveo svoje ljude na Dunav u Donju Meziju pri čemu je središte njihova naseljavanja bilo oko grada Svištova (*Novae*) koji je ostao istočnogotska prijestolnica do odlaska u Italiju. Istočnorimski car Zenon dopustio je Istočnim Gotima naseljavanje navedenog prostora zbog pomoći koju su mu pružili u borbama za prijestolje, ali im je dao i obvezu da daju Carstvu vojnu pomoć. Naravno, car se nije želio pomiriti s takvom situacijom, već se želio osloboditi Gota zauvijek. Zato je nahuškao tračke Gote koji su otprije bili u službi Bizanta da napadnu Teodorikove

¹⁸ H. GRAČANIN, 2006, 91-92; L. MARGETIĆ, 2007, 324; *Seoba naroda i srednji vijek: vodič kroz stalni postav*, 2009, 14; A. UGLEŠIĆ, 1996a, 16-17.

¹⁹ S. ANDRIĆ, 2002, 133-136; A. UGLEŠIĆ, 1996a, 17-18.

²⁰ A. UGLEŠIĆ, 1996a, 18-19.

²¹ H. GRAČANIN, 2006, 102; H. PIRRENE, 2006, 34-35; A. UGLEŠIĆ, 1996a, 20.

Gote. Teodorik je uspio poraziti tračke Gote i uništiti njihove vođe čime je osigurao sebi put za mjesto vođe svih Istočnih Gota na Balkanu. Kao takav postao je veoma opasan za Bizant pa su ga se oni htjeli riješiti odnosno otjerati iz svoje domene.²²

U međuvremenu dolazi do konačnog pada Zapadnog Rimskog Carstva kada skirski vođa Odoakar 476. godine svrgava Romula Augustula. Stoga, Teodorik 488. godine kreće, kao rimski vojni zapovjednik, prema Italiji vodeći sa sobom 20 000 vojnika (uz Gote, bilo je i drugih barbarskih plemena) i 80 000 žena i djece. Pohod je pratio rimsku cestu: *Novae – Oestis – Ratiaria – Viminacium – Singidunum – Siscia – Emona – Aquileia*. Ipak, velik dio Gota ostaje na Balkanu i služi Bizantu kao federati. Oni se nazivaju Goti *minores*.²³

Na putu za Italiju dolazi do važne bitke između Istočnih Gota i gepidsko – sarmatske koalicije. Bitka se odigrala u močvarama Vuke, vjerojatno između Vukovara i Vinkovaca. U bitci pobjeđuju Istočni Goti koji nastavljaju dalje i stižu u Italiju.²⁴

2.5. Svi putovi vode u Rim – Istočni Goti u Italiji

Dolaskom u Italiju, dolazi do borba Istočnih Gota na čelu s Teodorikom protiv Skira kojima je na čelu bio Odoakar. Nakon petogodišnjih borbi dolazi do primirja koje je uključivalo i podjelu, međutim, Teodorik na prijevazu ubija Odoakara i sam zavlada Italijom. Ponio je titulu *Flavius rex Theodoricus* postavši kraljem Gota i Italika. Istodobno je od Bizanta dobio titulu patricija što je dovelo do priznavanja vrhovne vlasti istočnorimskog cara.²⁵

Poslije Odoakrova ubojstva i osvajanja Italije od strane Teodorika, pod Teodorikovu čizmu dolaze i provincije *Dalmatia*, *Savia* i *Noricum Mediteraneum*. Zapravo se radi o područjima na kojima nije bilo vojski koje bi se mogle suprotstaviti nadirućoj opasnosti.²⁶

Teodorik je poslije Italije krenuo na svoje stare pozicije. Okrenuo se na istok i pokorio gepidskog kralja Trasarik koji je stolovao u Sirmiju u Donjoj Panoniji. Ovakav manevar Teodorika, koji se vratio u panonsku nizinu, izazvao je reakciju bizantskog dvora koji je skupio golemu vojsku od 10 000 vojnika na čelu sa Sabinijem, prefektom Ilirika. Istočni su Goti privolili Gepide na savez i u bitci kod Morave porazili bizantsku vojsku. U konačnici je došlo do mirovnog sporazuma sklopljenog 510. godine prema kojemu je teritorij između Save i Dunava podijeljen na dva dijela: zapadni s gradom Sirmijem koji je ostao u rukama Teodorika, te istočni s gradom Basijanom koji je postao dio Bizantskog carstva.²⁷

U međuvremenu 508. godine Teodorik je krenuo s vojskom na Galiju. Na putu tamo u savezu s Francima protjerao je Burgunde iz nekadašnje zapadnogotske provincije Provence. Analogno tome, prostor između Alpa i rijeke Rhône priključen je Istočnogotskom Kraljevstvu na prijelazu 509. u 510. godinu.²⁸

Ovim osvajanjima zaokružena su istočnogotska osvajanja. Stvorena je velika država od Septimanije na zapadu preko Apeninskog poluotoka i Sicilije do provincije Dalmacije i velikog dijela Panonije i sve do Dunava.²⁹

²² I. GOLDSTEIN, 1992, 18; A. UGLEŠIĆ, 1996a, 20-21.

²³ S. ANDRIĆ, 2002, 143; H. GRAČANIN, 2006, 104-105; H. PIRRENE, 2006, 25; F. ŠIŠIĆ, 1990, 167-168; A. UGLEŠIĆ, 1991, 71; ISTI, 1996a, 21.

²⁴ H. GRAČANIN, 2006, 105-106; F. ŠIŠIĆ, 1990, 168; A. UGLEŠIĆ, 1996a, 21.

²⁵ H. GRAČANIN, 2006, 108; H. PIRRENE, 1956, 13; ISTI, 2006, 36-37; F. ŠIŠIĆ, 1990, 168; P. ŠTIH, 2008, 20; A. UGLEŠIĆ, 1996a, 22.

²⁶ F. ŠIŠIĆ, 1990, 168; A. UGLEŠIĆ, 1996a, 22.

²⁷ H. GRAČANIN, 2006, 108-109; A. UGLEŠIĆ, 1996a, 22.

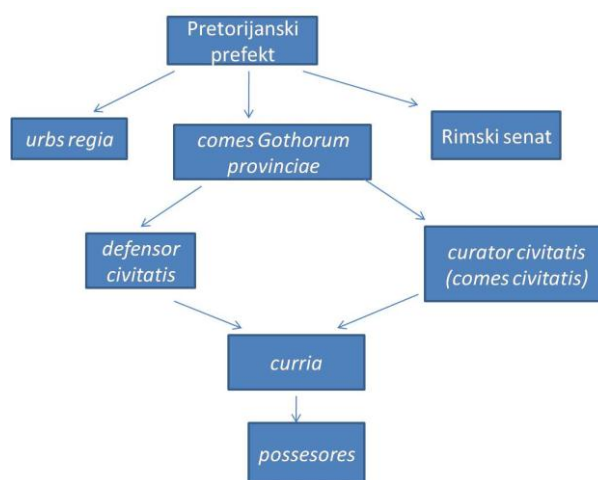
²⁸ A. UGLEŠIĆ, 1996a, 22-23.

²⁹ A. UGLEŠIĆ, 1996a, 23.

2.6. Upravna organizacija Istočnogotskog Kraljevstva

Ova golema država dijelila se na dvije prefektуре: Italiju i Galiju. Prefektura *Italia* sastojala se od 19 provincija: *Sicilia, Apulia et Calabria, Lucania et Brutii, Samnium, Flaminia et Picenum anuonarium, Picenum Suburbicaria et Umbria, Tuscia anuonaria, Aemilia, Alpes Cottiae, Liguria, Raetia I, Raetia II, Venetia et Histria, Norricum mediterraneum, Dalmatia, Savia, Pannonia Sirmiensis*.³⁰

Najviši upravni službenik bio je pretorijanski prefekt koji je stolovao u Raveni, glavnom gradu kraljevstva. U njegovoj nadležnosti bila je civilna uprava, porezi, financije te opskrbljivanje vojske. Na čelu provincije stajao je *comes Gothorum provinciae* koji je bio civilni upravitelj i sudac. Svog komesa imala je Ravena (*urbs regia*), dok je grad Rim bio izuzet ispod provincijalne uprave (na njegovu čelu bio je rimski senat). Na čelu rimske uprave stajalo je općinsko vijeće (*curria*) koje je sačinjavao odbor *possesora*. Iznad organa gradske uprave pod nadzorom državne vlasti bila su dva visoka službenika: *defensor civitatis* i *curator civitatis (comes civitatis)*.³¹

Tablica 1. Shema uprave istočnogotske države

Teodorik je bio zajednički glavni poglavar za sve Gote i Rimljane, no mogu se zamijetiti dva paralelna sustava uprava: rimska za rimsko stanovništvo i gotska za gotsko. Pravna legislativnost osigurana je Teodorikovom zbirkom zakonskih odredbi, sastavljenoj od 154 glave, nazvanoj *Edictum Theoderici* i temeljenoj na rimskom pravu.³²

Vojna uprava bila je u potpunosti u rukama Gota i nijedan Rimljanin nije smio nositi oružje niti služiti u vojsci. Različita organizacija pratila je i crkvenu organizaciju jer su u isto vrijeme koegzistirale arijanska (gotska) i pravovjerna (rimska) crkvena uprava.³³

Posebno je značajan način naseljavanja Gota. U Italiji je kraljevska vlast preuzela fisk kao i sve zemlje fiska, a istočnogotski vojnici dobili su onu federatsku trećinu koju su već prije zauzeli Odoakrovi Skiri, a u ostalim zemljama Gotima je podijeljena trećina (*tertia*) svakog imanja (zemlje, robova, kolona, stoke i posjednikova stana u gradu).³⁴

Teodorik je vodio tolerantnu politiku, odnosno poštovao je interese rimskog stanovništva, zbog čega je stekao simpatije italjskih zemljoposjednika i svećenika koji su surađivali s gotskom vlašću vršeći odgovorne dužnosti u upravnom aparatu. Najbolji primjeri su dvojica

³⁰ A. UGLEŠIĆ, 1996a, 23.

³¹ A. UGLEŠIĆ, 1996a, 23.

³² A. UGLEŠIĆ, 1996a, 23.

³³ A. UGLEŠIĆ, 1996a, 23.

³⁴ I. GOLDSTEIN, 1992, 18; A. UGLEŠIĆ, 1996a, 23.

Teodorikovih ministara koji nisu Goti, a riječ je o Kasiodoru čija pisma svjedoče o istočnogotskoj upravi i Boeciju, piscu djela *De Consolatione philosophiae*.³⁵

2.7. Istočni Goti na tlu današnje Hrvatske

Najviše podataka u povijesnom i arheološkom smislu na prostoru jugoistočne Europe postoji u provinciji Dalmaciji. Naime, u Dalmaciji je 475. godine došao Julijan Nepot i preuzeo vlast u toj provinciji. Navedeni je bio rimski car do već spomenute 475. godine kada ga zamjenjuje Romul Augustul. U međuvremenu je Romul Augustul postao posljednji rimski car budući da ga samo godinu kasnije (476.) svrgava Odoakar. Julijan Nepot opstao je na vlasti nešto duže, sve do 480. godine kada ga ubijaju u Saloni. Ovakvu situaciju iskorištava Odoakar koji s vojskom vrši invaziju na Dalmaciju 481. i godinu poslije ju i osvaja. Odoakrovim ubojstvom 493. godine Dalmacija prelazi u ruke Istočnih Gota, odnosno pod neposrednu Teodorikovu upravu kao kraljev patrimonij.³⁶

Upravnu cjelinu s Dalmacijom činila je Savia, a na čelu obiju provincija stajao je *comes Dalmatiarum et Saviae* sa sjedištem u Saloni koji je bio vrhovni civilni i vojni upravitelj. Navedenu funkciju oko 500. godine obavljao je *comes Osuin*. Kao financijski službenik djelovao je *comes patrimonii* koji je bio i nadzornik kraljeva posjeda. Za 526./527. godinu ovu je funkciju obavljao *Severinus*. Uz gotskog komesa postojao je i rimski civilni namjesnik *consularis provinciae*. U istom vremenu, kao i navedeni *Severinus*, ovu dužnost obavlja *Epiphanus*. Značajan je bio i *princeps officii* koji je sudio u rimskim parnicama.³⁷

Postoji mogućnost da je Liburnija u okviru Dalmacije imala izvjesnu autonomiju, a na takvu pretpostavku upućuje Kasiodorov podatak o postojanju zasebnog komesa za otoke Krk i Cres (*comes Insulae Curritanae et Celsinae*).³⁸

Veoma je teško govoriti o broju Istočnih Gota koji su naselili Dalmaciju. Međutim, može se uočiti da su birali plodna područja (npr. Ravne kotare i druga polja u unutrašnjosti), kasnoantičke kolonije i municipije (Salona, Narona, Burnum...) koji su postajali središta njihovih vojnih posada, no postoje i iznimke poput Knina kojeg su Istočni Goti naselili radi prometne i obrambene važnosti. Vjerojatno je napučenost Dalmacije bila najgušća odmah poslije Italije, ali prema istraženim nekropolama, broj Istočnih Gota u odnosu na domaće stanovništvo bio je neznatan. Zanimljiv je podatak da se narodnosna slika Dalmacije pod istočnogotskom vlašću bitno izmijenila zbog priliva drugih barbara (u prvom redu Gepida i Alamana) koji su došli zajedno s Gotima kao njihovi podanici.³⁹

Provincija Dalmacija imala je veliko značenje za Istočne Gote zbog granice njihovog kraljevstva koja ja pratila rijeku Drinu. Važnost je bila i u ekonomskom smislu budući da se radi o zavidnom rudnom bogatstvu koje je ležalo na tlu unutrašnjosti provincije, odnosno današnje Bosne i Hercegovine. O važnosti te gospodarske grane svjedoči Kasiodor koji piše o komesu Simonu kojeg Teodorik šalje 508. godine kako bi otvorio nove rudnike i rukovodio porezom od 4% (*siliquaticum*) koji se ubirao od trgovaca. Trgovina je isto imala veliki značaj za istočnogotsku državu što je omogućilo razvoj pomorstva, odnosno prosperitet gradova na obali. Kao žitnica, značaj je imala Histria.⁴⁰

³⁵ R. LOPEZ, 1978, 40; F. ŠIŠIĆ, 1990, 168-169; A. UGLEŠIĆ, 1996a, 23.

³⁶ S. ANTOLJAK, 1971, 139; ISTI, 1996, 103-104; I. GOLDSTEIN, 1992, 18; F. ŠIŠIĆ, 1990, 165-168; A. UGLEŠIĆ, 1991, 65-66; ISTI, 1996a, 25-26.

³⁷ S. ANTOLJAK, 1971, 140; ISTI, 1996, 104; F. ŠIŠIĆ, 1990, 169; A. UGLEŠIĆ, 1991, 67-68; ISTI, 1996, 26.

³⁸ A. UGLEŠIĆ, 1991, 68-69; ISTI, 1996a, 26.

³⁹ A. UGLEŠIĆ, 1991, 66 i 70; ISTI, 1996a, 26-27.

⁴⁰ S. ANTOLJAK, 1971, 140; ISTI, 1996, 105; F. ŠIŠIĆ, 1990, 169; A. UGLEŠIĆ, 1991, 70; ISTI, 1996a, 27.

Jako se malo zna o prisutnosti Istočnih Gota na području Savije. Jedino se sa sigurnošću može potvrditi njihova prisutnost u Sisciji, gdje su živjeli pojedini predstavnici istočnogotske upravne vlasti kao i pripadnici vojnih postrojbi. Situacija u Saviji nije bila dobra jer su cvjetala umorstva, krađe i otimačina stoke. Za sprječavanje toga, Teodorik je poslao svog činovnika Fridibada. S druge strane, ubrzo su se starosjedioci pobunili protiv poreza pa je Teodorik poslao Rimljanina Severina da smiri situaciju. Sjeverozapadna područja Savije Istočni Goti su naselili radi obrambenih razloga, a obrana je organizirana preko nekoliko manjih vojnih uporišta. Zapravo je Teodorik uspio djelomično obnoviti *Claustra Alpium Iuliarum*. U takvim su uporištima (potvrđena su ona u blizini Ljubljane, Kranja i Celja), osim istočnogotskih vojnika, živjele i njihove obitelji te pripadnici drugih barbarskih naroda (Gepidi, Alamani).⁴¹

Pannonia Sirmiensis ili *Pannonia Secunda* pod gotsku je vlast došla svršetkom bizantsko – gotskih ratova 510. godine. Bila je pod upravom komesa koji je bio istodobno vojni i civilni upravitelj. Komes *Collos* poslan je u ovu pokrajinu ustrojiti sudstvo i vojsku te riješiti razmirice barbara i rimskog stanovništva. Od gradova se razumljivo isticao Sirmij, a na cijelom ovom prostoru Goti su držali puno vojske zbog granice s Bizantom.⁴²

2.8. Krah kraljevstva Istočnih Gota

Dvije stvari koje su se dogodile istovremeno označile su početak kraja države Istočnih Gota. Naime, 526. godine umire moćni kralj Istočnih Gota, Teodorik, a godinu poslije (527.) na bizantski tron uspinje se veoma sposobni Justinijan s ogromnim ambicijama obnove sjaja rimskoga imperija. Smrću Teodorika na prijestolju Istočnih Gota izmjenjuje se cijeli niz vladara, čak njih pet: Atalarik (526.-534.), Teodahat (534.-536.), Vitiges (536.-540.), Hildebad i Rugijac Erarik (540.-541.). Završni udarac istočnogotskoj državi na izdisaju zadao je Bizant, imperij na osvit, u bizantsko – gotskim ratovima.⁴³

Carski vojskovođa Mundo probija se u Dalmaciju 535. godine i zakratko osvaja Salonu. Ipak, Goti se ne predaju olako već šalju vojsku na čelu s Asinarijem i Grippom pa je u neposrednoj blizini Salone došlo do bitke u kojoj su Bizantinci izvojevali pobjedu, ali sa strašnim gubicima uključujući pogibelj Munda i njegova sina Mauricija. Goti opet ulaze u Salonu, međutim, to ne priječi Justinijana da poduzme novu akciju. Šalje novog vojskovođu Konstancijana da vrati Salonu. Konstancijan se iskrcava u Epidauru, a Goti se povlače iz Salone na područje između Salone i Skardone. Konstancijan pak odlazi na Vis pa u Salonu. Gotske se trupe, pred golemom bizantskom vojskom, povlače u Italiju.⁴⁴

Razumljivo, kralj Vitiges nije želio olako pustiti Dalmaciju pa se odlučio na skupljanje velike vojske na čelu s Asinarijem i Uligisalom. Dok je Asinarije otišao skupljati vojsku u Sveviju, Uligisal je sam krenuo u Dalmaciju. Međutim, Bizantinci su presreli Uligisala kod Skardone pa je ovaj umakao u Burnum. U spasonosnom trenutku stiže Asinarije s velikom vojskom i oba gotska zapovjednika zajedno kreću ka Saloni, napavši je i s kopna i s mora. No, Konstancijan je bio spreman na ove napade pa je potukao gotsku flotu, a kopnenu vojsku

⁴¹ S. ANTOLJAK, 1996, 106; I. GOLDSTEIN, 1995, 61; H. GRAČANIN, 2006, 111; F. ŠIŠIĆ, 1990, 169; A. UGLEŠIĆ, 1996a, 28.

⁴² A. UGLEŠIĆ, 1996a, 29.

⁴³ S. ANTOLJAK, 1971, 141; N. KLAJČ, 1971, 109; F. ŠIŠIĆ, 1990, 172; A. UGLEŠIĆ, 1991, 71; ISTI, 1996a, 30.

⁴⁴ S. ANTOLJAK, 1971, 141; ISTI, 1996, 107; I. GOLDSTEIN, 1992, 20-21; ISTI, 1995, 62; F. ŠIŠIĆ, 1990, 172; A. UGLEŠIĆ, 1991, 71-72; ISTI, 1996a, 30-31.

natjerao na povlačenje u Burnum, posljednje istočnogotsko uporište u Dalmaciji sve do 537. kada ga definitivno napuštaju povlačeći se u Italiju.⁴⁵

Bizant je istodobno poduzeo akcije istjerivanja Gota s cijelog Balkanskog poluotoka, tako je već 535. započeo rat i potjerao Gote iz Panonije Sirmiensesis, a 539. iz Savije te Istre. Napoljetku, 540. godine Goti su napustili i Norik.⁴⁶

Osvajanjem svih ovih prostora Bizant nije stao, štoviše odlučili su se na ključni pohod: osvajanje Italije. Padom Dalmacije (537. godine) bizantska vojska na čelu s Belizarom kreće na Siciliju koju i osvaja, a zatim i na Apeninski poluotok. U razdoblju do 540. godine Bizant osvaja gotovo cijeli Apeninski poluotok tjerajući Gote sjeverno od rijeke Po. Pada i Ravena, dotadašnja prijestolnica, a njeno mjesto zauzima Pavia.⁴⁷

Do oporavka Istočnih Gota dolazi u vrijeme kralja Totile (Baduilo) (541.-552.). On je iskoristio zauzetost Bizanta u ratovima s Perzijom i vratio dobar dio posjeda koje je Belizar zauzeo. U tom periodu, točnije 549. Godine, Dalmacija se još jednom susrela s gotskim prisustvom. Te je godine jedan od Totilinih vojskovođa Ilauf (nekadašnji bizantski podanik) s velikim brojem brodova i jakom vojskom u blizinu Makarske u *Mucur* izvršio pljačkaški pohod do mjesta *Laurete*. U ovom pohodu stradalo je brojno rimsko stanovništvo.⁴⁸

Kada je zapovjednik Salone Klaudijan doznao za ovo, poslao je na Ilaufa vojsku s posebnim lađama (dromonima), došlo je do bitke u Lauretu. Bizantinci su izgubili bitku, pobjegli, ostavivši brodove nakrcane žitom. S takvim plijenom, Ilauf se vratio u Italiju.⁴⁹ Zanimljivo, u Totilinoj vojsci rijetki su vojnici govorili gotski i to samo oni sa sjevera, što upućuje da su se Goti vrlo brzo romanizirali.⁵⁰

Ti su uspjesi bili uistinu kratkog daha jer 552. godine bizantski vojskovođa eunuh Narzes (Narset) kreće iz Salone preko Dalmacije i Istre u Italiju. Kod mjesta *Busta Gallorum* dolazi do velike bitke u kojoj je izginulo preko 10 000 vojnika, a i sam Totila umro je od zadobivenih rana. Kraljem Istočnih Gota postaje komes Teja koji već iste godine gubi život na „Mliječnom brdu“ kod Salerna.⁵¹

Konačan udarac Istočnim Gotima Bizant daje 555. godine kada kapitulira najveća istočnogotska vojna skupina (oko 7000 ljudi) u tvrđavi Compsa Conza della Campania na rijeci Ofanto, sjeverno od Salerna. Poslije toga Bizant je zavladao cijelom Italijom, dok su ostali Istočni Goti ekonomski obespravljeni, a zbog straha od progona zbog arijanstva, utapaju se u masu romanskog stanovništva.⁵²

3. NALAZIŠTA ISTOČNIH GOTA U DALMACIJI

3.1. Opće značajke

Na području jugoistočne Europe pronađeno je približno stotinu lokaliteta na kojima su pronađeni istočnogotski nalazi. Međutim, gotovo polovica otpada na novac koji nije uvijek dokaz i fizičke prisutnosti.⁵³

⁴⁵ S. ANTOLJAK, 1971, 142; ISTI, 1996, 107; I. GOLDSTEIN, 1992, 21-23; F. ŠIŠIĆ, 1990, 173; A. UGLEŠIĆ, 1996a, 31.

⁴⁶ *Seoba naroda i srednji vijek: vodič kroz stalni postav*, 2009, 14; A. UGLEŠIĆ, 1996a, 31.

⁴⁷ S. ANTOLJAK, 1996, 107; I. GOLDSTEIN, 1992, 21-23; A. UGLEŠIĆ, 1996a, 31-32.

⁴⁸ S. ANTOLJAK, 1971, 143; I. GOLDSTEIN, 1992, 27-28; L. MARGETIĆ, 2007, 343; F. ŠIŠIĆ, 1990, 173; A. UGLEŠIĆ, 1991, 74; ISTI, 1996a, 32.

⁴⁹ S. ANTOLJAK, 1971, 143; I. GOLDSTEIN, 1992, 29; A. UGLEŠIĆ, 1991, 74; ISTI, 1996a, 32.

⁵⁰ H. PIRRENE, 2006, 30-31.

⁵¹ S. ANTOLJAK, 1971, 143; ISTI, 1996, 107-108; R. LOPEZ, 1978, 43; H. PIRRENE, 2006, 54; A. UGLEŠIĆ, 1996a, 32-33.

⁵² H. PIRRENE, 1956, 23; ISTI, 2006, 54; A. UGLEŠIĆ, 1996a, 33.

⁵³ A. UGLEŠIĆ, 1996a, 34.

Najznakovitiji nalazi potječu iz grobova. Za razdoblje prije dolaska Istočnih Gota u Italiju nema intaktnih pokopa, već svi nalazi potječu iz uništenih ženskih grobova, a najčešće su zastupljena fibule. Grobovi s kraja 5. i prve polovice 6. stoljeća bolje su poznati, iako su i oni uništavani. Zsigurno se ne može govoriti o nekropolama, već o pojedinačnim pokopima unutar nekropola na redove kasnoantičkog stanovništva. Orijentacija grobova je istok – zapad što bi značilo glava na zapad s pogledom na istok. Najčešći tip pokopa je u običnim zemljanim rakama, a samo u nekoliko slučajeva javlja se pokapanje u drvenim ljesovima. Primjetno je da su Istočni Goti preuzeli i kasnorimske načine pokapanja vidljive u korištenju sarkofaga i grobova napravljenih od rimskog krovnog crijepa.⁵⁴

Prilozi su znatno reducirani što je povezano s Teodorikovim ediktima o zabrani polaganja zlatnih i srebrnih priloga u grobove jer su oni pokojniku nepotrebni, a čak su predviđene i kazne za onoga tko to čini. S druge strane, kod Gota je dosta jak utjecaj kršćanstva i kasnoantičkih kulturnih tradicija.⁵⁵

Istočnogotski etnik može se odrediti jedino kod ženskih grobova zbog karakterističnog nakita pri čemu se ističu par fibula na ramenima ili prsima i pojasna kopča (ili predica). Od ostalog nakita pronalaze se poliedarske naušnice (kao i neke druge), ogrlice od zlata ili staklenih perli, predice, prstenje, narukvice i drugo, a na pojasu katkad visi toaletni pribor, nož ili amajlijska kutijica. Muški grobovi se ne mogu prepoznati jer su bez priloga.⁵⁶

3.2. Kašić – Glavčurak

Selo Kašić nalazi se 15 kilometara udaljenosti zračne linije sjeveroistočno od Zadra. Na jugoistočnom dijelu sela, malo dalje od zaseoka Macurine kuće, nalazio se pješčani humak zvan Glavčurak. Humak je služio lokalnom stanovništvu za eksploataciju pijeska. Međutim, već početkom 20. stoljeća nailazilo se na grobove prema pričanju lokalnog stanovništva.⁵⁷

Tijekom vađenja pijeska 1962. godine uništen je veći broj grobova, ali dio nalaza je spašen i prebačen u Arheološki muzej u Zadru i u Muzej hrvatskih arheoloških spomenika u Splitu. Uz Istočne Gote vežu se dvije srebrne lučne fibule, brončana pojasna kopča, dva srebrna monogramna prstena te ogrlica od jantara i staklenih perli. Nažalost, nije pronađen nijedan istočnogotski grob, što upućuje da su svi uništeni tijekom eksploatacije.⁵⁸

3.3. Ivoševci – Šupljaja

Lokalitet Šupljaja nalazi se u Ivoševcima (antički *Burnum*) kod Knina. Na ovom lokalitetu nađena je brončana oštećena fibula ukrašena punciranjem. Budući da je nađena oko 1900. godine, okolnosti i samo mjesto nalaza nisu poznati.⁵⁹

3.4. Plavno

Selo Plavno nalazi se približno 20 kilometara sjeverozapadno od Knina. Tamo je 1907. godine Lujo Marun pronašao oštećenu istočnogotsku rovašenu fibulu za koju se vjeruje da potječe iz uništenog istočnogotskog groba.⁶⁰

⁵⁴ A. UGLEŠIĆ, 1996a, 34-35.

⁵⁵ A. UGLEŠIĆ, 1996a, 35.

⁵⁶ A. UGLEŠIĆ, 1996a, 35.

⁵⁷ A. UGLEŠIĆ, 1996a, 44.

⁵⁸ A. UGLEŠIĆ, 1996a, 44-45.

⁵⁹ A. UGLEŠIĆ, 1996a, 45.

⁶⁰ A. UGLEŠIĆ, 1996a, 45-46.

3.5. Knin – Greblje

Na sjeveroistočnoj padini brda sv. Spas u Kninu nalazi se lokalitet Greblje. Tijekom građevinskih radova 1964. godine uništeno je nekoliko grobova, a dio je spašen i odnesen u Muzej hrvatskih arheoloških spomenika. Ubrzo su započela i iskapanja pod vodstvom Z. Vinskog i D. Jelovine u trajanju od 1966. – 1971. Tada je otkriveno 218 grobova, većinom kasnoantičkog stanovništva, a tri su nedvojbeno istočnogotska.⁶¹

Grob 47 imao je orijentaciju istok – zapad. U grobnoj raci uočen je dobro očuvan kostur odrasle žene, dužine 170 centimetara, položen na leđa, s rukama ispruženim uz tijelo. Na trbuhu navedene pokojnice nađena je srebrna pojasna kopča.⁶²

Grob 55 također je imao orijentaciju istok – zapad. Nađen je slabo očuvan ženski kostur dužine 147 centimetara, položen na leđa, s rukama savijenim u laktovima i desnom šakom položenom na karlicu. Na trbuhu navedene pokojnice nađena je srebrna pojasna kopča, a u šaci je keramički pršljen dok je pokraj desnog kuka stajao željezni nož.⁶³

Grob 173 bio je orijentiran u istom smjeru kao i prethodna dva. Uočen je osrednje očuvan kostur odrasle žene, dužine 171 centimetar, položen na leđa, rukama ispruženim uz tijelo. Nađeni su sljedeći nalazi: zlatne lamele od ukrasnog poveza za glavu na lubanji pokojnice, srebrna i pozlaćena kopča na trbuhu te srebrni prsten uz lijevu ruku i brončana karika pri vrhu desne bedrene kosti kao i djelomice sačuvana željezna karika, vjerojatno narukvica uz lijevu podlakticu.⁶⁴

Iz Knina potječe i oštećena kloazonirana lučna fibula objavljena 1958. godine, no, nije sigurno potječe li ona s ove nekropole ili s nekog drugog mjesta.⁶⁵

3.6. Unešić – Veliki Bogočin

Humak Veliki Bogočin nalazi se u selu Unešić koje je locirano oko 15 kilometara jugoistočno od Drniša. Pri iskopavanjima 1896. godine, Lujo Marun pronašao je dvije istočnogotske pojasne kopče, a s istog lokaliteta potječe i još jedna kopča objavljena 1960. Poslije Maruna, nitko ovdje nije vršio iskopavanja, a o njegovim se iskopavanjima ništa ne zna. Pretpostavka je da sve tri fibule potječu iz različitih grobova.⁶⁶

3.7. Vrlika

Mjesto Vrlika nalazi se 30-ak kilometara sjeverozapadno od Sinja, a otuda potječe istočnogotska pojasna kopča s masivnim povijenim trnom i ulošcima za almandine. Radi se o slučajnom nalazu, a pretpostavlja se da potječe iz uništenog groba.⁶⁷

3.8. Solin

Solin je gotovo četrdeset godina bio metropola provincija Dalmacije i Savije. Međutim, postoji jako malo nalaza koji se mogu povezati s Istočnim Gotima. Grobni nalazi su predstavljeni parom tirinških fibula, a nasebinski su kaciga na provjesla tipa Naron/Baldenheim, dvije fibule oblika cikade i puncirana pojasna kopča.⁶⁸

Na nekropoli Manastirine u Solinu pronađeno je nekoliko ulomaka sarkofaga s natpisom na kojem se spominje ime gotskog karaktera – *Ariver*. Ovi ulomci pokazuju mogućnost da su se

⁶¹ A. UGLEŠIĆ, 1996a, 46.

⁶² A. UGLEŠIĆ, 1996a, 46.

⁶³ A. UGLEŠIĆ, 1996a, 46-50.

⁶⁴ A. UGLEŠIĆ, 1996a, 50.

⁶⁵ A. UGLEŠIĆ, 1996a, 50.

⁶⁶ A. UGLEŠIĆ, 1996a, 50-51.

⁶⁷ A. UGLEŠIĆ, 1996a, 51.

⁶⁸ A. UGLEŠIĆ, 1996a, 51.

Istočni Goti pokapali na toj ranokršćanskoj nekropoli. Postoji i poklopac sarkofaga koji se nekad nalazio u Kaštel Sućurcu, a na kojemu se spominje žensko istočnogotsko ime – *Sevenunda*. Možda on potječe s iste nekropole.⁶⁹

3.9. Vid

Selo Vid nalazi se kod Metkovića, a u antici to je mjesto nosilo ime Naron. Prilikom rušenja grobišne crkve na lokalitetu Gradina, na približno 8-9 metara jugozapadno od navedene crkve, otkriveno je više nalaza iz kasne antike i ranog srednjeg vijeka. Navedeno rušenje dogodilo se davne 1901. godine. Od navedenih nalaza Istočnim Gotima mogu se atribuirati kacige na provjesla tipa Naron/Baldenheim i dvije njima pripadajuće obrazne pločice kao i ulomci karičastog vratobrana. Riječ je o izuzetno rijetkim nalazima, evidentno vojničkim koji pokazuju boravak istočnogotskih trupa u Naroni.⁷⁰

Na položaju Prušćev vrt otkriven je 1994. godine ženski grob koji se nedvojbeno atribuirao Istočnim Gotima. Grob se nalazio unutar areala Narone. Nažalost, grob su iskapali mještani u potrazi za dragocjenostima pa je sam grob i uništen i ostali su samo nalazi od kojih tri u Norveškoj i jedan u Hrvatskoj. Pomoću fotografija i crteža, ipak je uspješno napravljena tehnička dokumentacija groba i nalaza u njemu. Orijentacija je u smjeru istok – zapad. Dno groba bilo je popločano rimskim tegulama, a jedna tegula iskorištena je i kao uzglavnica. Pokrov groba napravljen je u obliku dvoslivnog krova, pri čemu su se sa strana nalazile tegule, a na vrhu žlijebnjaci (*imbrices*). Uočen je dobro očuvan kostur odrasle žene, dužine 165 centimetara, položen na leđa, s rukama ispruženim uz tijelo. Uz vrat pokojnice pronađena je perlica od zelene staklene paste, na prsima dvije srebrne i pozlaćene lučne fibule, a na pojasu željezna predica. U okolici toga groba pronađeno je još grobova iz seobe naroda te kasnoantičkog stanovništva.⁷¹

3.10. Han Potoci – Vrba

Naselje Han Potoci nalazi se približno 11 kilometara sjeverno od Mostara, na cesti koja vodi prema Sarajevu. Tijekom 1882. prilikom kopanja šljunka na lokalitetu Vrba otkopan je poveći kasnoantički sarkofag koji je odmah opljačkan. Dužina sarkofaga bijaše 212 centimetara, širina 72-74 centimetara, visina 81 centimetar, a dubina 41 centimetar. Poklopac sarkofaga imao je oblik dvoslivnog krova, a na kutovima i po sredini bio je ukrašen akroterijima. Nekoliko godina poslije (1890.) okružni inženjer H. Jedliček prihvatio se iskopavanja i pronašao još jedan manji sarkofag koji je bio polomljen (sekundarno upotrijebljen) i produžen kamenim pločama. Dužina sarkofaga bijaše 118 centimetara, širina 55 centimetara, visina 52 centimetara, a dubina 20 centimetara. Poklopac sarkofaga imao je oblik dvoslivnog krova, a na kutovima i po sredini bio je ukrašen akroterijima. U sarkofagu je ležao kostur djevojčice. Uz lubanju stajale su dvije zlatne naušnice izrađene filigranskom tehnikom i ukrašene almandinima. Na vratu je bila ogrlica od zlatnih cjevčica i almandinskog zrna, a na prsima dvije srebrne lučne fibule i amajlijska kutijica (*bulla*).⁷²

Iz istog mjesta, a možda i iz ovog istog lokaliteta potječe pektoral od visokokvalitetnog zlata s fibulama za kopčanje. Moguće je da je taj pektoral iz velikog sarkofaga iz kojeg vjerojatno potječe i zlatni prsten s orlovskom glavom.⁷³

⁶⁹ A. UGLEŠIĆ, 1996a, 51-52.

⁷⁰ A. UGLEŠIĆ, 1996a, 52.

⁷¹ A. UGLEŠIĆ, 1996a, 52-53.

⁷² A. UGLEŠIĆ, 1996a, 56-57.

⁷³ A. UGLEŠIĆ, 1996a, 57.

Zasad se ne zna kakvog je karaktera ova nekropola, no pretpostavlja se da se radi o manjoj nekropoli od nekoliko grobova, možda čak obiteljskog karaktera. Ipak, vrijednost nalaza i pokop u sarkofazima upućuju da su pokojnice pripadale visokom sloju društva.⁷⁴

3.11. Pećinska Rika – Gornje Pećine

S nepoznatog nalazišta u Pećinskoj Rici – Gornjih Pećina, nedaleko od Travnika doneseno je u Zemaljski muzej u Sarajevu 1893. godine pet nalaza: par rovašenih lučnih fibula, par brončanih poliedarskih naušnica i kalcedonska perla. Vjerojatno se radi o nalazima iz grobova.⁷⁵

3.12. Sarajevsko polje

A. J. Evans je 1885. godine objavio gemu s monogramom Teodorika Velikog. Navodi da je pronađena negdje u Sarajevskom polju, a nema nikakvih podataka o okolnostima nalaza.⁷⁶

3.13. Mihaljevići – Varošiste

Prilikom izgradnje aerodroma 1954. godine u selu Mihaljevići, udaljenom 3 kilometra od Rajlovca, odnosno u neposrednoj blizini Sarajeva, na humku Varošiste pronađena je nekropola koja je djelomično uništena. Od sudionika radova prikupljene su dvije lučne istočnogotske fibule, ali nisu pronađeni grobovi koji bi se mogli atribuirati Istočnim Gotima.⁷⁷

4. ISTOČNOGOTSKI NAKIT U PROVINCIJI DALMACIJI

Najveći broj nalaza potječe iz grobova, a najčešći su nalazi nakita i ukrasno – funkcionalnih dijelova nošnje. Za Istočne Gote najkarakterističniji nalazi jesu fibule.⁷⁸

4.1. Fibule

4.1.1. Rovašene lučne fibule

Ovaj tip fibula pripada u najkarakterističnije istočnogotske nalaze (v. Tablicu 5.). Sama fibula se sastoji od polukružne glavice s više izdanaka (najčešće pet), blago savijenog luka i rombične nožice koja završava stiliziranom životinjskom glavom. Osim tehnikom rovašenja (brazdanja), najčešće su ukrašene nieliranjem i kloazoniranjem. Rađene su od srebra ili bronce, ali uvijek su pozlaćene. Većinom su nošene u paru, ali za svaki primjerak napravljen je poseban kalup. To upućuje da su bile jako vrijedne i skupocjene.⁷⁹

Na nalazištu Kašić – Glavčurak nađena je srebrna lučna fibula. Istovjetna je s primjerkom nađenim na nepoznatom nalazištu (vjerojatno u Austriji), a srodna joj je i franačka fibula iz Marche Lepota. Način ukrašavanja otkriva da se radi o sjevernotalijanskim radionicama. Datacija je u vrijeme prve polovice 6. stoljeća (do 537.).⁸⁰

⁷⁴ A. UGLEŠIĆ, 1996a, 57.

⁷⁵ A. UGLEŠIĆ, 1996a, 58.

⁷⁶ A. UGLEŠIĆ, 1996a, 58.

⁷⁷ A. UGLEŠIĆ, 1996a, 58-59.

⁷⁸ A. UGLEŠIĆ, 1996a, 65.

⁷⁹ A. UGLEŠIĆ, 1996a, 69.

⁸⁰ A. UGLEŠIĆ, 1990, 212; ISTI, 1996, 137; ISTI, 1996a, 74-75.

Na istom nalazištu je pronađena i veća srebrna fibula. Ona ima neke specifičnosti u odnosu na istočnogotske fibule s kraja 5. i prve polovice 6. stoljeća. Na njenoj rombičnoj nožici nalaze se plastični kolutići koji zamjenjuju almandinske ili staklene uloške. Stilizirana životinjska glava također se razlikuje u detaljima obrade od ostalih istodobnim primjeraka. Način obrade ukrasa upućuje na povezivanje ove fibule s tipom Reggio Emilia iz Italije. Međutim, rustični detalji obrade izdvajaju je iz tog kruga. Zato se javlja mogućnost da je ova fibula proizvedena u domaćoj radionici u Saloni pod utjecajem talijanskih predložaka. Nažalost, nema sigurnih potvrda o postojanju takve radionice, iako na to upućuju indicije. Ukrašen je nastao pod utjecajem karavukovskih⁸¹ primjesa. Datacija je oko 500. godine ili početak 6. stoljeća.⁸²

Oštećena srebrna fibula iz Plavna kod Knina, dekorom nožne pločice i načinom ukrašavanja iste, vrlo je srodna manjoj fibuli iz Kašića čime se može zaključiti da je iz iste radionice i datira se u prvu trećinu 6. stoljeća. Pletenica na njenoj glavici može se usporediti s istima na nizu fibula iz Italije, Belgije, Njemačke, Austrije i Italije.⁸³

U Vidu kod Metkovića otkriven je par srebrnih lučnih fibula unutar istočnogotskog ženskog groba. Načinom ukrašavanja ove fibule podsjećaju na fibulu s nepoznatog nalazišta u Italiji koja se čuva u Rimu. Zasigurno su nastale u radionicama u sjevernoj Italiji, a datacija je u prvu trećinu 6. stoljeća.⁸⁴

Par srebrnih fibula iz Han Potoka – Vrbe kod Mostara također pripada sjevernotalijanskim istočnogotskim radionicama što potvrđuje spiralno – naočarasti ukras na polukružnoj glavici, blizak dvjema fibulama s nepoznatih talijanskih nalazišta i na fibuli iz tirinškog nalazišta Weimar – Cranachstrasse koja je italske provenijencije. Ukrašen je relativno blizak i manjoj fibuli iz Kašića kao i srodnim primjercima. Također se datiraju u prvu trećinu 6. stoljeća.⁸⁵

Par fibula s lokaliteta Mihaljevići – Varošište blizak je fibulama iz Reggio Emilie i srodnima. Na ukrasu na glavici i nožici u obliku rovašenih spirala očituju se prežici karavukovskih stilskih obilježja koje ih datiraju na početak 6. stoljeća.⁸⁶

Oštećeni srebrni par fibula iz Pećinske Rike – Gornjih Pećina odgovara pontsko – podunavskom kulturnom krugu. Srodne fibule pronalaze u Bugarskoj i na Krimu. Dakle, navedene su fibule proizvedene u krimskim radionicama tijekom 480-tih godina. Vjerojatno su prvo dospjele u Bugarsku, a zatim u Dalmaciju.⁸⁷

4.1.2. Kloazonirane lučne fibule

Lučne fibule ukrašene gustim kloazoniranjem relativno su često zastupljene kod raznih barbarskih naroda. Na prostoru jugoistočne Europe postoji jedan primjer koji nedvojbeno pripada Istočnim Gotima. Pronađena je na nepoznatom nalazištu u Kninu, a radi se o maloj kloazoniranoj lučnoj fibuli (v. Sliku 1.). Analogije se pronalaze u Alžiru, Tunisu i Italiji. Način ukrašavanja tipološki je odrediv s nizom nakitnih predmeta diljem Europe (npr. nalazišta iz Italije, Francuske, Mađarske, Slovenije). Može se odrediti kao proizvod istočnogotskih talijanskih radionica, a datacija je u prvoj trećini 6. stoljeća.⁸⁸

⁸¹ Karavukovo nakit nosi naziv po lokalitetu Karavukovo u Bačkoj, a radi se o kopčama i fibulama koje karakterizira vrlo gusto komponiran motiv naglašeno reljefnih spiralnih stiliziranih vitica napravljenih dubokim rovašenjem.

⁸² A. UGLEŠIĆ, 1990, 211; ISTI, 1996, 139-140; ISTI, 1996a, 75.

⁸³ A. UGLEŠIĆ, 1990, 212; ISTI, 1996, 137; ISTI, 1996a, 76.

⁸⁴ A. UGLEŠIĆ, 1996, 137-138; ISTI, 1996a, 76.

⁸⁵ A. UGLEŠIĆ, 1990, 212-213; ISTI, 1996, 138; ISTI, 1996a, 76-77.

⁸⁶ A. UGLEŠIĆ, 1990, 213; ISTI, 1996, 138-139; ISTI, 1996a, 77.

⁸⁷ A. UGLEŠIĆ, 1990, 213; ISTI, 1996, 139; ISTI, 1996a, 77.

⁸⁸ A. UGLEŠIĆ, 1990, 213-214; ISTI, 1996, 140-141; ISTI, 1996a, 81-82.

4.1.3. Cikada fibule

Cikada fibule dobile su ime po vrsti noćnih kukaca iz središnje Azije. Ti bi kukci proizvodili zvukove koji su se čuli na velikoj udaljenosti, a kad bi osluhnuli opasnost, odmah bi utihnuli. Pastiri su im davali apotropejsko značenje i izrađivali su se amuleti. Postoji razmišljanje da su služile i kao oznaka vlasti. U Europu su je prenijeli Huni, a onda se proširila i među druge barbarske narode. Proširile su se diljem Europe, a najviše ih je iz Podunavlja. Postoje dva primjerka iz Solina (v. Tablicu 6.) koji pripadaju Istočnim Gotima, a radi se o importu, možda preko Ravene, a možda direktno iz Podunavlja. Datiraju se na početak 6. stoljeća.⁸⁹

4.1.4. Fibule ostalih oblika

Iz Burnuma potječe oštećena lučna fibula (v. Sliku 2.). Riječ je o jedinstvenom primjerku bez postojećih analogija. Načinom oblikovanja podsjeća na istočnogotske talijanske ukrase. Tipološki i stilski se može usporediti lučnom fibulom iz nalazišta Ascoli Piceno u Italiji. Nema rovašeni ukras, već puncirano izvedeni ornament. Takav se ukras dovodi u vezu s kasnoantičkim brončanim okovima. Vjerojatno je ova fibula nastala u samoj provinciji Dalmaciji, možda u Saloni. Evidentni su dvojaki elementi na ovoj fibuli. S jedne strane, istočnogotskih stilskih obilježja manifestiranih u oblikovanju, a s druge strane kasnoantičkih stilskih koncepcija očitovanih u načinu ukrašavanja. Datira se u prvu trećinu 6. stoljeća.⁹⁰

Iz Solina potječe par tirinških fibula (v. Sliku 3.) koje su najvjerojatnije bile u vlasništvu Istočnih Gota. Razmatra se nekoliko mogućnosti poput toga da su plijen, poklon i slično. Stilski, pripada vrhuncu tirinškoj zlatarstva, a paralele se uočavaju na niz nalazišta Tiringije i Saske. Datira se u prvu polovicu 6. stoljeća.⁹¹

4.2. Pojasne kopče

4.2.1. Lijevane pojasne kopče s dvodijelnom četverokutnom okovnom pločicom

Prema klasifikaciji koju je izradio Bierbrauer ubrajaju se u skupinu A2. Ovakvi primjerci pronađeni su u grobu 47 u nekropoli Knin – Greblje i u Unešiću – Velikom Bogočinu kod Drniša (v. Tablicu 6.). Srodnost se uočava na Krimu, u Poljskoj, Italiji i Mađarskoj. Većinom se proizvode na Pontu. Ovakav tip kopči datira se od posljednje trećine 5. stoljeća do prve trećine 6. stoljeća.⁹²

Pojasna kopča iz Unešića sačuvana je fragmentarno pa nedostaju elementi za cjelovitu usporedbu. Ukras je blizak onome iz Poljske, Mađarske i Njemačke.⁹³

Kninska je kopča razvijeniji oblik ove tipološke skupine što se manifestira geometrijskim ukrasima. Vjerojatno je nastala u sjevernotalijanskim istočnogotskim radionicama, a datira se u prvu trećinu 6. stoljeća.⁹⁴

⁸⁹ A. UGLEŠIĆ, 1990, 214-215; ISTI, 1996, 141; ISTI, 1996a, 83-84.

⁹⁰ A. UGLEŠIĆ, 1990, 216; ISTI, 1996, 141-142; ISTI, 1996a, 84.

⁹¹ A. UGLEŠIĆ, 1990, 215-216; ISTI, 1996, 141; ISTI, 1996a, 84-85.

⁹² A. UGLEŠIĆ, 1990, 216-217; ISTI, 1996, 142-143; ISTI, 1996a, 85-86.

⁹³ A. UGLEŠIĆ, 1990, 217; ISTI, 1996, 143; ISTI, 1996a, 87.

⁹⁴ A. UGLEŠIĆ, 1990, 217-218; ISTI, 1996, 143; ISTI, 1996a, 87.

4.2.2. Lijevane pojasne kopče s trodijelnom četverokutnom okovnom pločicom

Prema klasifikaciji koju je izradio Bierbrauer, ubrajaju se u skupinu B. Pronađene su na lokalitetima Unešić – Veliki Bogočin kod Drniša, Knin – Greblje i Vrlici (v. Tablicu 7.). Primjerci iz Kašića i Solina odstupaju po karakteristikama oblikovanja i ukrašavanja, ali se mogu svrstati u tu skupinu. Analogije pronalazimo u Italiji (približno 20 primjeraka) čime se može zaključiti da je riječ o talijanskim istočnogotskim radionicama.⁹⁵

Pojasna kopča iz Unešića uspoređuje se s talijanskim primjerima iz Piancarani i Belluno u Italiji. Druga trodijelna kopča iz Unešića također je usporediva s primjercima iz Italije (posebice primjerak iz Akvileje).⁹⁶

Kopča iz groba 55 nekropole u Knin – Greblje načinom ukrašavanja podsjeća na pojasne kopče s talijanskih nalazišta Controguerra i Belluno. Druga kopča iz istog nalazišta, iz groba 173, veoma je raskošno ukrašena i pripada među najljepše primjerke istočnogotskog nakita u Dalmaciji. Stilski je najbliža djelomice sačuvanoj kopči iz Controguerre, kao i kopčama s apokrifnih nalazišta Romagna i Belluno.⁹⁷

Oštećena pojasna kopča iz Vrlike izgledom je najsličnija kopči s talijanskog nalazišta Rosara.⁹⁸

Pojasna kopča iz Kašića je dvodijelna, ali se može pridodati u ovu skupinu zbog imitacije uokvirivanja donjeg dijela okovne pločice i dekora u obliku slova S. Iako je način oblikovanja sličan istočnogotskim talijanskim radionicama, rustičan način obrade i ukras izrađen tehnikom lijevanja, izdvaja je od srodnih primjeraka. Stoga, postoji mogućnost da je kopča izrađena u Dalmaciji (možda u Saloni), a datira se u prvu trećinu 6. stoljeća.⁹⁹

Pojasna kopča iz Solina odudara od svih poznatih primjeraka po načinu ukrašavanja. Radi se o punciranim motivima „more romano“, dok se kod drugih radi o rovašenju. Ipak, među istočnogotski nakit ju stavlja karakterističan oblik trna i ulošci u ćelijama na kutovima okova. Na tim ulošcima nedostaje središnja pločica s ukrasom. Nedvojbeno je, pak, da je navedeni ukras kasnoantičke provenijencije, pri čemu je vrlo izgledna mogućnost da je nastala u Dalmaciji, po svoj prilici u kasnoantičkoj radionici u Saloni, ali za istočnogotske potrebe. Datacija je u prva dva desetljeća 6. stoljeća.¹⁰⁰

4.2.3. Orlovske kopče

Na nekropoli Knin-Greblje, u grobu 50, pronađena je pojasna kopča sa završetkom, u obliku stilizirane orlovske glave (v. Sliku 4.). Pripada skupini orlovskih kopči koje su pontskog podrijetla. Poznate su na crnomorskoj obali, a posebno su značajne na lokalitetu Kertsch te na nekropolama 6. stoljeća na Krimu. Zastupljene su i na germanskim nekropolama u Srbiji, Rumunjskoj, Mađarskoj, Poljskoj te Francuskoj. Najveći dio ovih kopči je pronađen na Krimu pa se smatra da im je i ondje njihovo radioničko podrijetlo. Datiraju se od početka 6. do sredine 7. stoljeća, a upotreba im se veže uz mnoge narode poput Gepida, Alamana, krimskih Gota i drugih.¹⁰¹

Kninska kopča je najjednostavniji primjerak pojasnih kopči ove skupine. Pretpostavlja se da su njezini nositelji Istočni Goti jer su njihovi pokopi sa sigurnošću utvrđeni na nekropoli

⁹⁵ A. UGLEŠIĆ, 1990, 218; ISTI, 1996a, 88.

⁹⁶ A. UGLEŠIĆ, 1996, 144-145; ISTI, 1996a, 89.

⁹⁷ A. UGLEŠIĆ, 1996, 145; ISTI, 1996a, 89.

⁹⁸ A. UGLEŠIĆ, 1996, 145; ISTI, 1996a, 89.

⁹⁹ A. UGLEŠIĆ, 1990, 218-219; ISTI, 1996, 144; ISTI, 1996a, 90.

¹⁰⁰ A. UGLEŠIĆ, 1990, 219; ISTI, 1996, 145; ISTI, 1996a, 90.

¹⁰¹ A. UGLEŠIĆ, 1996, 146.

Greblje. Kninska kopča je vrlo rustičan rad te se pretpostavlja da je možda nastala izvan kruga pontskih radionica.¹⁰²

Kopča iz Kašića je po načinu izrade veoma srodna kninskoj kopči. Kao predložak za njezinu izradu mogla je poslužiti orlovska kopča iz Srijema, gdje su obitavali Gepidi.¹⁰³

Z. Vinski smatra da je kninska kopča isključivo import s transilvanijsko-pontskog područja ili iz Srijema.¹⁰⁴

4.3. Predice

Predice su dijelovi nošnje koji su služili za kopčanje obuće i odjeće, a osim funkcionalne, imale su i ukrasnu ulogu. Ovaj tip nakita ne predstavlja etnički označene nalaze pa se Istočnim Gotima mogu pripisati samo oni primjerci pronađeni s ostalim istočnogotskim materijalom. Samo je jedan primjerak koji se može pripisati Istočnim Gotima na prostoru jugoistočne Europe. Nađen je u Vidu, kod Metkovića, u grobu zajedno s lučnim fibulama, a predica je izrađena od željeza i dosta je oštećena (v. Sliku 5.).¹⁰⁵

4.4. Ukrasni povezi za glavu

Ukrasni povezi za glavu javljaju se u grobovima 6. stoljeća na širem području Europe kod germanskih naroda (uključujući i Istočne Gote). Ovakav tip nakita karakterističan je za viši sloj društva što je uočeno po inventaru grobova. Ukrasni povezi za glavu nošeni su u svečanijim prigodama te su pokrivali čelo, dok su na stražnjem dijelu mogli biti upleteni u kosu, učvorenjeni ili su im krajevi mogli slobodno padati. Razmatra se mogućnost da su pridržavali veo ili bili dio frizure.¹⁰⁶

U grobovima se pronalaze ostaci ukrasa, a najčešće se radi o zlatnim lamelama geometrijskog, cik – cak oblika, koje su pripadale brokatnim povezima. Na nekropoli Knin – Greblje pronađene su 32 lamele (v. Sliku 6.).¹⁰⁷

4.5. Naušnice

Naušnice su veoma čest inventar u grobovima Istočnih Gota (v. Tablicu 8.). U Han Potocima kod Mostara pronađene su naušnice koje se sastoje od karičice ukrašene filigranskom jagodom i ovalnog kloazoniranog privjeska od zlatnog lima. Zanimljivo, nemaju bliskih analogija. Zrna iz probijenog zlatnog filigrana podsjećaju na mediteransku tradiciju iz antike koja posredstvom Bizanta postaje dio nakita naroda iz vremena seobe naroda. Privjesci u obliku visećih kapljica s crveno-zelenim kontrastima boja podsjećaju na istočnogotske talijanske radionice i pripadajuće nalaze iz Italije (Domagnano, Desana, Fano, Testona).¹⁰⁸

Veoma je važan par brončanih naušnica iz Pećinske Rike kod Travnika. Pripadaju skupini poliedarskih naušnica, ali su vrlo jednostavni primjerci. Bliska analogija vidljiva je u naušnici s istočnogotskog nalazišta Tortona u Italiji koja je datirana na početak 6. stoljeća. Inače, skupina naušnica s poliedrom je veoma brojna skupina sa širokom rasprostranjenosti (od

¹⁰² A. UGLEŠIĆ, 1996, 146-147.

¹⁰³ A. UGLEŠIĆ, 1996, 147.

¹⁰⁴ A. UGLEŠIĆ, 1996, 147.

¹⁰⁵ A. UGLEŠIĆ, 1996, 147; ISTI, 1996a, 92.

¹⁰⁶ A. UGLEŠIĆ, 1990, 225; ISTI, 1996, 152; ISTI, 1996a, 92.

¹⁰⁷ A. UGLEŠIĆ, 1996a, 93.

¹⁰⁸ A. UGLEŠIĆ, 1990, 222; ISTI, 1996, 149-150; ISTI, 1996a, 93-94.

Ponta do Galijs). Ovaj tip nakita zapravo je kasnoantičkog postanka, a tijekom seobe naroda preuzima ga i barbarsko stanovništvo. Jednostavne naušnice, rađene od srebra ili bronce s poliedarskim privjeskom, pronalaze se u germanskim grobovima od 5. do 7. stoljeća (nepromijenjen!). Takve su služile kao uzor za oblikovanje luksuzno rađenih naušnica s poliedrom i umetnutim almandinima koje se datiraju do u 6. stoljeće. Rađene su na prostoru cijele Europe, a nošene su kao sljepoočnice, tj. visjele su na platnenoj vrpici upletenoj u kosu.¹⁰⁹

4.6. Ogrlice

Ogrlice su također čest inventar u grobovima Istočnih Gota (v. Tablicu 9). Važan primjerak pronađen je u Han Potocima kod Mostara. Sastoji se od četiri trostruko profilirane cjevčice, između kojih se u sredini nalazi perla od almandina. Kao analogije nameću se tri primjerka (Granada, Mühlhausen, Krim). Zanimljivo je da na tlu Italije nema srodnih primjeraka, stoga se ističe zaključak da je proizvedena u radionicama na Pontu. Teško je precizno datirati, a okvirno se može u 5. stoljeće.¹¹⁰

Drugi primjer ogrlice iz Dalmacije jest ogrlica iz Kašića, no fragmentarno sačuvana. Sastavljena je od staklenih perli i jedne perle od kalcedona. Problematično je kome je pripadala. Naime, moguće je da je pripadala kasnoantičkom supstratu jednako kao što je moguće da je pripadala germanskom, novopridošlom stanovništvu. Rasprostranjenost seže širom Europe od Ponta do Hispanije.¹¹¹

4.7. Pektoral

Pektoral su prsni ukrasi koji su na haljinu ili ogrtač pričvršćeni dvjema fibulama. Jedini istočnogotski pektoral na tlu jugoistočne Europe nađen je u Han Potocima kod Mostara (v. Sliku 7.). Radi se o rijetkom i vrijednom nalazu koji se sastoji od zlatnog lanca na kojem visi pet privjesaka, postavljenih na jednakom razmaku jedan od drugoga, te ima dvije fibule u obliku ptica grabljivica. Analogije se pronalaze u istočnogotskim nalazištima Reggion Emilie, Desana, Domagnano te Puszta – Bakod. Međutim, ptičje spone za zakopčavanje pektoralu nemaju analogija među istočnogotskim nalazima. Smatra se da je proizvod sjevernotalijanskih radionica i datira se u prvu trećinu 6. stoljeća.¹¹²

4.8. Perlice

Perlice mogu biti dijelovi ogrlice, ali se javljaju i samostalno (v. Tablicu 10.). U Pećinskoj Rici kod Travnika, zajedno s lučnim fibulama i poliedarskim naušnicama, pronađena je i kalcedonska perla, inače vrlo srodna onoj s Kašića.¹¹³

U Vidu kod Metkovića, zajedno s parom lučnih fibula i pojasnom predicom, pronađena je perlica od zelene staklene paste koja se nalazila na prsima pokojnice.¹¹⁴

Neke perlice su uistinu mogle biti dio ogrlice, ali glavnina njih je prišivena na odjeću. Osim ukrasne funkcije, često se ističe i magijsko značenje. Drugim riječima, mogle su biti vrsta

¹⁰⁹ A. UGLEŠIĆ, 1990, 223; ISTI, 1996, 150; ISTI, 1996a, 94-95.

¹¹⁰ A. UGLEŠIĆ, 1990, 220-221; ISTI, 1996, 147-148; ISTI, 1996a, 95-96.

¹¹¹ A. UGLEŠIĆ, 1990, 221; ISTI, 1996, 148; ISTI, 1996a, 96.

¹¹² A. UGLEŠIĆ, 1990, 221-222; ISTI, 1996, 148-149; ISTI, 1996a, 96-97.

¹¹³ A. UGLEŠIĆ, 1990, 221; ISTI, 1996, 148; ISTI, 1996a, 97.

¹¹⁴ A. UGLEŠIĆ, 1996, 148; ISTI, 1996a, 97.

nekog amuleta. Također, kao magijski predmeti nošene su na koricama mačeva tijekom seobe naroda.¹¹⁵

4.9. Privjesci

Privjesci se javljaju kao samostalni ukras ili kao dio ogrlica i naušnica. Postoji privjesak u obliku realistično oblikovane cikade koji se pripisuje Istočnim Gotima, a potječe s nepoznatog lokaliteta u Dalmaciji (Salona, Naron, Tilurij). Trenutno ne postoje analogije, a datira se u prvu trećinu 6. stoljeća (v. Sliku 8.). Moguće je da su i neke perlice služile kao privjesci.¹¹⁶

4.10. Prstenje

Na položaju Glavčurak u Kašiću, zajedno s lučnom fibulom, pronađena su dva monogramna prstena, a na nekropoli Knin – Greblje jedan prsten toga tipa. To monogramno prstenje zapravo je antičko kulturno naslijeđe koje u germansku upotrebu ulazi kontaktima s antičkim supstratom. Nije etnički označavajuće, a Istočnim Gotima se mogu pripisati samo oni primjerci pronađeni uz ostali, nedvojbeno, istočnogotski materijal. Primjerci iz Kašića i Knina su ranobizantskog porijekla (v. Tablicu 11.).¹¹⁷

U Sarajevskom je polju pronađena gema od almandina ili rubina s monogramom Teodorika Velikog. Svojedobno se nalazila u privatnoj zbirci A. J. Evansa, a danas je izgubljena. Srećom, sačuvan je njen gipsani odljev i otisak. Prsten, na kojem se gema nalazila, najvjerojatnije je bio zlatni. Evidentno je da bi takav primjerak trebao pripadati visokom upravnom dužnosniku. Međutim, za unutrašnjost Dalmacije nije potvrđeno postojanje visokog dužnosnika, stoga bi vjerojatno bila riječ o poslanstvu. Analizom povijesnih izvora, vidljivo je da je riječ o komesu Simonu kojeg Teodorik 508. godine šalje kako bi otvorio nove rudnike i rukovodio porezom od 4% (*siliquaticum*) koji se ubirao od trgovaca. Pri tome bi prsten pripadao nekome iz njegove pratnje ili njemu samom.¹¹⁸

Prsten s prikazom orla koji bi mogao pripadati Istočnim Gotima, a pronađen je u okolini Mostara (možda u Han Potocima). Ovaj prsten nema analogija. Međutim, prikaz orla na prstenu sličan je orlovskim fibulama iz Italije (Domagnano, Milano, Rim), a način oblikovanja podsjeća na određene tipove prstenja također iz Italije (Desana, Reggio Emilia).¹¹⁹

4.11. Narukvice

Narukvice se dosta rijetko susreću u istočnogotskim grobovima, posebice tijekom 6. stoljeća. Uglavnom se javljaju narukvice s proširenim, odnosno, trubastim krajevima. Radi se o raširenijem tipu narukvica u vrijeme seobe naroda. Na prostoru jugoistočne Europe pronađen je samo jedan ulomak narukvice. Radi se o ulomku atipične željezne narukvice nađene u grobu 173, na nekropoli Knin – Greblje (v. Sliku 9.).¹²⁰

¹¹⁵ A. UGLEŠIĆ, 1996a, 98.

¹¹⁶ A. UGLEŠIĆ, 1996a, 98-99.

¹¹⁷ A. UGLEŠIĆ, 1996, 150-151; ISTI, 1996a, 99.

¹¹⁸ A. UGLEŠIĆ, 1990, 224; ISTI, 1996, 150-151; ISTI, 1996a, 99-100.

¹¹⁹ A. UGLEŠIĆ, 1996, 150-151; ISTI, 1996a, 100.

¹²⁰ A. UGLEŠIĆ, 1996, 151-152; ISTI, 1996a, 100-101.

4.12. Amajlijske kutijice (*Bullae*)

Amajlijske kutijice nošene su obješene o vrat ili pojas, a imale su religijsko značenje, točnije, u njima su se čuvali predmeti koji su imali magijsku ulogu (čuvanje od uroka). Istodobno su bile i nakitni predmet. Javljaju se isključivo u ženskim grobovima, a obično su kružnog ili četvrtastog oblika. Najviše ih je iz germanskih i alamanskih grobova. Na području jugoistočne Europe poznata je samo jedna istočnogotska amajlijska kutijica. Uočena je u Han Potocima – Vrbi kod Mostara. Vrlo je jednostavne izrade i načina ukrašavanja te nema usporednih primjeraka, tako da je radionica nepoznata. U kutijici su *in situ* pronađena dva zrnca jantara. Temeljem para fibula, ova se kutijica datira na početak 6. stoljeća (v. Sliku 10.).¹²¹

5. ORUŽJE I VOJNA OPREMA

Kod Istočnih je Gota bilo zabranjeno polagati oružje u grobove, stoga su nalazi oružja i ratne opreme iznimno rijetki. S cijelog područja jugoistočne Europe nema primjeraka oružja koji se mogu pripisati ovoj etničkoj skupini. Međutim, s prostora Dalmacije postoje tri kacige na provjesla, dvije iz Narone i jedna iz Salone. Pripadaju skupini zapadnog tipa kaciga, odnosno tip Narona/Baldenheim. Kacige ovakvog tipa sastoje se od četiri ili šest masivnih bakrenih, ali pozlaćenih provjesla, s hrptom po sredini, pri dnu proširenog poput okrenutog slova T. Željezne pločice katkad ispunjene ili bakrenim limom, ili pozlaćenim bakrom, ili srebrom, pokrivale su ispune među provjesima. Na tjemenom se vrhu uočavaju kružne pločice s izbočinom u obliku gljivice ili rupom za perjanicu. Čeoni obruč napravljen je od željeza, a obložen je tiještenim bakrenim pozlaćenim limom. Ispod čeonog obruča znaju se javljati izrezi za oči i željezni nosobran. Na donjem se dijelu kacige pronalaze dvije obrazne pločice od bakra ukrašene motivom ribljih krljušti (*squammæ*) kao i željezni karičasti vratobran. Svi metalni dijelovi kacige međusobno su povezani zakovicama. Na donjem dijelu čeonog obruča te na rubovima obraznih pločica raspoređeno je niz rupica za prišivanje kožne postave. Ovakve kacige nosili su pripadnici višeg sloja. Pronađene su u grobovima i nasebinskim mjestima, na veoma prostranom arealu. Do danas je poznato približno 30 ovakvih nalaza. Sve kacige ovog tipa stilski su veoma srodne. Provjesla su ukrašena punciranjem i pozlatom, a od motiva krljuštom te nizom kršćanskih motiva (križ, kalež, stablo života, viseća kruna, ptice grabljivice, ribe). Limene obloge čeona obruča napravljen su zlatarskom tehnikom tiještenja matricom, a motivi su grozdovi vinove loze, golubovi u nizu, lavolike zvjeri, elementi zodijaka i lovačke scene. Što se tiče radionice ovih kaciga, postoje dvije teorije: italsko-ostrogotska (Ravenna) i ranobizantsko-romanska (Salona, Solun i Konstantinopol). Promatrajući ikonografiju novca, vjerojatnije je da se radi o ostrogotskim radionicama.¹²² Kaciga iz Salone ima četiri provjesla (v. Tablicu 12.), a nedostaje joj čeoni obruč. Ukrašena je punciranjem s motivima ptica grabljivica i ribe. Analogija je s kacigom iz Batajnice.¹²³ Kaciga iz Narone također ima četiri provjesla i ukrašena je punciranim trokutićima. Na čeonom obruču vidljivi su prikazi vinove loze s lišćem i grozdova što ih jedu ptice. Druga naronitanska kaciga ima šest provjesla na kojima vidimo motive kršćanskog kulta poput križa, stabla života, zavjetne krune i pauna (golubice) s trolisnim granom u ustima. Čeoni obruč ukrašen je kružnim i rombičnim poljima s elementima zodijaka od kojih su se sačuvali vodenjak, rak, blizanci, jarac i strijelac.¹²⁴

¹²¹ A. UGLEŠIĆ, 1990, 224-225; ISTI, 1996, 152; ISTI, 1996a, 101.

¹²² A. UGLEŠIĆ, 1996a, 102-108.

¹²³ A. UGLEŠIĆ, 1996a, 108.

¹²⁴ A. UGLEŠIĆ, 1996a, 109.

Pronađene su i dvije obrazne pločice u Naroni (za svaku kacigu po jedna), a uočeno je i nekoliko zajedno spojenih željeznih karičica koje su dio vratobrana. U upotrebi su bile kod Istočnih Gota, a poslije ratova s Bizantom prelaze u bizantske ruke.¹²⁵

6. PREDMETI DNEVNE UPOTREBE

6.1. Noževi

Javlja se jako rijetko u istočnogotskim grobovima, točnije možemo govoriti o samo jednom primjerku pronađenom na nekropoli Knin-Greblje.¹²⁶

6.2. Pršljeni

Rijetko se javljaju u istočnogotskim grobovima, dok su nešto zastupljeniji u grobovima drugih germanskih naroda, a posebno kod Gepida. Stajali su na vretenima za pređenje, a stavljani su u grobove kao simboli prelja. Ovakav tip nalaza zastupljen je na nekropoli Knin – Greblje (v. Sliku 11.).

7. SARKOFAZI I EPIGRAFIČKI NALAZI

Istočni su Goti preuzeli od rimskog stanovništva običaj pokapanja u sarkofage. Na prostoru jugoistočne Europe pronađena su četiri sarkofaga, sva četiri su iz provincije Dalmacije (dva iz Han Potoka kod Mostara i dva iz Solina). Svi pripadaju salonitanskom tipu sarkofaga proizvedenima u Saloni u 5. i 6. stoljeću.¹²⁷

Oba sarkofaga iz Han Potoka jednostavne su izrade i bez ukrasa. Poklopci im imaju oblik dvoslivnog krova te s obje bočne strane po jedan zabat, a na kutovima imaju akroterije. Veći sarkofag je bio cjelovit, a jedna strana manjeg je razbijena, dok je grobna raka produžena kamenim pločama, što bi značilo da je bio prekratak za dijete koje se u njemu imalo pokopati. To nas navodi na zaljučak da je sarkofag sekundarno upotrebljen.¹²⁸

Oba sarkofaga iz Salone su veoma fragmentarna, ali se mogu povezati s Istočnim Gotima na osnovi natpisa. Prvi sarkofag sa nekropole Manastirine, od kojeg su sačuvana samo četiri ulomka, ima natpis:

DEPOSITO ARIVER FILIVS TRO...
VONOSO V DIEM NONAS MAIAS

Deposit(i)o ariver filius Tro[...]/Vonoso V diem Nonas Maias

Za drugi sarkofag iz Salone nije poznato mjesto nalaza. Od njega je sačuvan samo poklopac u obliku dvoslivnog krova sa akroterijama u kutovima i natpisom s prednje strane. Poklopac se nalazio u Kaštel Gomilici i služio je kao pojilo za stoku. Nažalost, više ne postoji.¹²⁹

ARCA MESSORI CVM CON

¹²⁵ A. UGLEŠIĆ, 1996a, 110.

¹²⁶ A. UGLEŠIĆ, 1996a, 110.

¹²⁷ A. UGLEŠIĆ, 1996a, 113.

¹²⁸ A. UGLEŠIĆ, 1996a, 113.

¹²⁹ A. UGLEŠIĆ, 1996a, 113-114.

IVGE SVA SEVENVND A

Arca Messori cum con/iuge sua Sevenunda.

Natpis je veoma zanimljiv jer se radi o rijetkosti, o bračnoj zajednici između romaniziranog stanovnika Mesora i Sevenunde koja je Germanka.¹³⁰

Na području Podstrana, u blizini crkvice svetog Martina pronađen je natpis na kojem se spominje visoka ličnost iz provincije Dalmacije.¹³¹

.....
 ...SVIS I...
 IVS NEGABATVR VE...
 NVNC TEMPORIBVS PE...
 SIMIS VIR SPECTABILI..
 AVSONIVS COMIS SACR..
 CONSISTORII ET DALMAT..
 RVM CONSVLENS PE....
 ...M HON...

[.....]/[.....]suis? i[tem?]/ius negabatur ve[nandi vel
 veniendi?]/nunc temporibus pes[s]/simus vir spectabili] [...]/Ausonius comis
 sacr[i]/consistorii et Dalmat[ia]/rum consulens pe[rfe/ctissimus quem] ho[no/rem]

[.....]

U natpisu se spominje ime dužnosnika Ausonis što bi mogao biti romanizirani oblik komesa Osuina.¹³²

8. ZAKLJUČAK

Tijekom 4. i 5. stoljeća Rimsko Carstvo doživljava velike turbulencije ponajviše jer je predmet konstantnih napada barbarskih naroda različite provenijencije. Među takvim narodima pronalaze se i Goti koji se vremenom dijele na dvije velike skupine: Vizigote i Ostrogote. Upravo ovi potonji značajni su za prostor Dalmacije i Panonije jer su u nekoliko vremenskih intervala boravili na istome.

Na prostoru jugoistočne Europe Istočni Goti mogu se pratiti kroz tri faze. Pri tome bi prva faza obuhvaćala vremensku amplitudu od kraja 4. stoljeća do približno 454./455. godine. Radi se o razdoblju istočnogotske potlačenosti od strane Huna, a shodno tome, ovo je razdoblje najslabije arheološki dokumentirano.

Druga faza, nazvana i panonska, markira se godinama 456./457. i 473. Prva godina označava dozvolu bizantskog dvora za naseljavanje u Panoniji, dok druga godina označava istočnogotski odlazak na područje Trakije. Prema navedenome, istočnogotska država obuhvaćala je dijelove provincija sve četiri Panonije (*Prima, Savia, Valeria, Secunda*).

Treća se faza naziva i talijanska, a omeđena je odlaskom Istočnih Gota u Italiju (488./489.) te bizantskim potiskivanjem iz svih dijelova jugoistočne Europe (oko 539.). Istočnogotsko

¹³⁰ A. UGLEŠIĆ, 1996a, 114.

¹³¹ A. UGLEŠIĆ, 1996a, 114.

¹³² A. UGLEŠIĆ, 1996a, 115.

kraljevstvo obuhvaćalo je dosta širok prostor od Septimanije (današnje francuske provincije, pokrajine Provence) preko cijelog Apeninskog poluotoka uključujući i Siciliju, zatim prelazeći Alpe te zauzimajući Sloveniju i dio Austrije, postupno se spuštajući prema jugu uključujući i većinu Hrvatske, Bosne i Hercegovine te dio Vojvodine.

Boravak neke skupine na nekom prostoru (u ovom slučaju Ostrogoti ili Istočni Goti na prostoru Panonije i Dalmacije) nužno ostavlja materijalne tragove. Nažalost, materijalni tragovi (ako se izuzmu nalazišta novca koji nije dokaz fizičke prisutnosti) vezani su samo uz pojedinačne grobove i pripadajuće priloge. Također, uočeno je da se radi isključivo o ženskim grobovima koji se pomoću priloga mogu identificirati kao istočnogotski. Problem se javio i pri samim iskopavanjima. Većina grobova nije iskopavana u cilju istraživanja istočnogotskih nekropola, već se radilo o spašavanju onoga što je ostalo prilikom devastacija različitog tipa ili se radilo o istraživanju nekropola rimskog stanovništva pri kojima su pronađeni i istočnogotski grobovi. Evidentan je nedostatak stambene arhitekture kao i većih nekropola pa je uslijed toga moguće dati samo analizu pokretnog materijala.

Grobovi s kraja 5. i prve polovice 6. stoljeća bolje su poznati, iako su i oni uništavani. Zsigurno se ne može govoriti o nekropolama, već o pojedinačnim pokopima unutar nekropola na redove kasnoantičkog stanovništva. Orijentacija grobova je istok – zapad što bi značilo glava na zapad s pogledom na istok. Najčešći tip pokopa je u običnim zemljanim rakama, a samo u nekoliko slučajeva javlja se pokapanje u drvenim ljesovima. Primjetno je da su Istočni Goti preuzeli i kasnorimske načine pokapanja što je vidljivo u korištenju sarkofaga i grobova napravljenih od rimskog krovnog crijepa.¹³³

Prilozi su znatno reducirani što je povezano s Teodorikovim ediktima o zabrani polaganja zlatnih i srebrnih priloga u grobove jer su oni pokojniku nepotrebni, a čak su predviđene i kazne za onoga tko to čini. S druge strane, kod Gota je dosta jak utjecaj kršćanstva i kasnoantičkih kulturnih tradicija.¹³⁴

Istočnogotski etnik može se odrediti jedino kod ženskih grobova zbog karakterističnog nakita pri čemu se ističu par fibula na ramenima ili prsima i pojasna kopča (ili predica). Od ostalog nakita pronađene su poliedarske naušnice (kao i neke druge), ogrlice od zlata ili staklenih perli, predice, prstenje, narukvice i drugo, a na pojasu katkad visi toaletni pribor, nož ili amajlijska kutijica. Muški grobovi se ne mogu prepoznati jer su bez priloga.

9. PRILOZI

„... in thessalia autem orchomenus, minyus antea dictus, et oppidum alimon, ab aliis holmon, atrax, palamna, fons hyperia, oppida pherae, quarum a tergo pieria ad macedoniam protenditur, larisa, gomphi, thebae thessalae, nemus pteleon, sinus pagasicus, oppidum pagasa, idem postea demetrias dictum, tricca, pharsali campi cum civitate libera, crannon, iletia. montes phthiotidis nymphaeus, quodam topiario naturae opere spectabilis, buzygaeus, donacoessa, bromiaeus, daphusa, chimarone, athamas, stephane. in thessalia quattuor atque triginta, quorum nobilissimi cercetii, olympus pierius, ossa, cuius ex adverso pindus et othrys, lapitharum sedes, hi ad occasum vergentes, ad ortus pelius, omnes theatri modo inflexi, caveatis ante eos lxxv urbibus. flumina thessaliae apidanus, phoenix, enipeus, onochonus, pamisus, fons messeis, lacus boebeis et ante cunctos claritate penius, ortus iuxta gomphos interque ossam et olympum nemorosa convalle defluens d stadiis, dimidio eius spatii

¹³³ A. UGLEŠIĆ, 1996a, 34-35.

¹³⁴ A. UGLEŠIĆ, 1996a, 35.

navigabilis. in eo cursu tempe vocant, passuum longitudine et ferme sesquiugeri latitudine, ultra visum hominis attollentibus se dextra laevaue leniter convexis iugis, intus silva late viridante, ac labitur penius viridis calculo, amoenus circa ripas gramine, canorus avium concentu. accipit amnem horcon nec recipit, sed olei modo supernatantem, ut dictum est homero, brevi spatio portatum abdicat, poenales aquas dirisque genitas argenteis suis misceri recusans...“

Plinije Stariji, *Naturalis Historia*, IV, 14, 99

„... ἔστι δὲ τὰ μὲν πρῶτα μέρη τῆς χώρας ταύτης τὰ πρὸς τῷ Ῥήνῳ μέχρι τῶν ἐκβολῶν ἀπὸ τῆς πηγῆς ἀρξαμένοις: σχεδὸν δέ τι καὶ τοῦτ' ἔστι τὸ ἐσπέριον τῆς χώρας πλάτος, ἡ ποταμία πᾶσα. ταύτης δὲ τὰ μὲν εἰς τὴν Κελτικὴν μετήγαγον Ῥωμαῖοι, τὰ δ' ἔφθη μεταστάντα εἰς τὴν ἐν βάθει χώραν, καθάπερ Μαρσοί: λοιποὶ δ' εἰς τὴν ὀλίγοι καὶ τῶν Σουγάμβρων μέρος. μετὰ δὲ τοὺς παραποταμίους τᾶλλα ἔστιν ἔθνη τὰ μεταξὺ τοῦ Ῥήνου καὶ τοῦ Ἀλβίου ποταμοῦ, ὃς παράλληλός πως ἐκείνῳ ρεῖ πρὸς τὸν ὠκεανόν, οὐκ ἐλάττω χώραν διεξιὼν ἤπερ ἐκεῖνος. εἰςὶ δὲ μεταξὺ καὶ ἄλλοι ποταμοὶ πλωτοὶ (ὧν ἐν τῷ Ἀμασίῳ Δροῦσος Βρουκτέρους κατεναυμάχησε), ῥέοντες ὡσαύτως ἀπὸ νότου πρὸς βορρᾶν καὶ τὸν ὠκεανόν. ἐξῆρται γὰρ ἡ χώρα πρὸς νότον καὶ συνεχῇ ταῖς Ἀλπεσι ποιεῖ ῥάχιν τινὰ πρὸς ἑὼ τεταμένην, ὡς ἂν μέρος οὖσαν τῶν Ἀλπεων: καὶ δὴ καὶ ἀπεφάναντο τινες οὕτως διὰ τὴν λεχθεῖσαν θέσιν καὶ διὰ τὸ τὴν αὐτὴν ὕλην ἐκφέρειν: οὐ μὴν ἐπὶ τοσοῦτό γε ὕψος ἀνίσχει τὰ ταύτη ὄρη. ἐνταῦθα δ' ἐστὶν ὁ Ἐρκύνιος δρυμὸς καὶ τὰ τῶν Σοήβων ἔθνη, [399] τὰ μὲν οἰκοῦντα ἐντὸς τοῦ δρυμοῦ, ἐν οἷς ἔστι καὶ τὸ Βουΐαιμον τὸ τοῦ Μαρβοδόου βασιλείον, εἰς ὃν ἐκεῖνος τόπον ἄλλους τε μετανέστησε πλείους καὶ δὴ καὶ τοὺς ὁμοεθνεῖς ἑαυτῷ Μαρκομμάνους. ἐπέστη γὰρ τοῖς πράγμασιν οὗτος ἐξ ἰδιώτου μετὰ τὴν ἐκ Ῥώμης ἐπάνοδον: νέος γὰρ ἦν ἐνθάδε καὶ εὐεργετεῖο ὑπὸ τοῦ Σεβαστοῦ, ἐπανελθὼν δὲ ἐδυνάστευσε καὶ κατεκτήσατο πρὸς οἷς εἶπον Λουγίους τε, μέγα ἔθνος, καὶ Ζούμους καὶ Γούτωνας καὶ Μουγίλωνας καὶ Σιβίνους καὶ τῶν Σοήβων αὐτῶν μέγα ἔθνος, Σέμνωνας. πλὴν τὰ γε τῶν Σοήβων, ὡς ἔφην, ἔθνη τὰ μὲν ἐντὸς οἴκει, τὰ δὲ ἐκτὸς τοῦ δρυμοῦ, ὅμορα τοῖς Γέταις. μέγιστον μὲν οὖν τὸ τῶν Σοήβων ἔθνος: διήκει γὰρ ἀπὸ τοῦ Ῥήνου μέχρι τοῦ Ἀλβίου: μέρος δέ τι αὐτῶν καὶ πέραν τοῦ Ἀλβίου νέμεται, καθάπερ Ἐρμόνδοροι καὶ Λαγκόβαρδοι: νυνὶ δὲ καὶ τελέως εἰς τὴν περαιὰν οὗτοί γε ἐκπεπτώκασι φεύγοντες. κοινὸν δ' ἐστὶν ἅπασιν τοῖς ταύτη τὸ περὶ τὰς μεταναστάσεις εὐμαρὲς διὰ τὴν λιτότητα τοῦ βίου καὶ διὰ τὸ μὴ γεωργεῖν μηδὲ θησαυρίζειν, ἀλλ' ἐν καλυβίοις οἴκεν ἐρήμερον ἔχουσι παρασκευήν: τροφὴ δ' ἀπὸ τῶν θρεμμάτων ἢ πλείστη καθάπερ τοῖς νομάσιν, ὥστ' ἐκείνους μιμούμενοι τὰ οἴκεῖα ταῖς ἀρμαμάξαις ἐπάραντες ὅπῃ ἂν δόξῃ τρέπονται μετὰ τῶν βοσκημάτων. ἄλλα δ' ἐνδεέστερά ἐστιν ἔθνη Γερμανικὰ Χηροῦσκοί τε καὶ Χάττοι καὶ Γαμαβρίονιοι καὶ Χαττουάριοι: πρὸς δὲ τῷ ὠκεανῷ Σούγαμβροί τε καὶ Χαῦβοι καὶ Βρούκτεροι καὶ Κίμβροι Καῦκοί τε καὶ Καοῦλκοι καὶ Καμψιανοὶ καὶ ἄλλοι πλείους. ἐπὶ ταῦτά δὲ τῷ Ἀμασίῳ φέρονται Βίσουργίς τε καὶ Λουπίας ποταμός, διέχων Ῥήνου περὶ [400] ἑξακοσίους σταδίους, ῥέων διὰ Βρουκτέρων τῶν ἐλαττόνων. ἔστι δὲ καὶ Σάλας ποταμός, οὗ μεταξὺ καὶ τοῦ Ῥήνου πολεμῶν καὶ κατορθῶν Δροῦσος ἐτελεύτησεν ὁ Γερμανικός. ἐχειρώσατο δ' οὐ μόνον τῶν ἐθνῶν τὰ πλεῖστα, ἀλλὰ καὶ τὰς ἐν τῷ παράπλῳ νήσους, ὧν ἔστι καὶ ἡ Βυρχανίς, ἣν ἐκ πολιορκίας εἴλε.“

The first parts of this country are those that are next to the Rhenus, beginning at its source and extending as far as its outlet; and this stretch of river-land taken as a whole is approximately the breadth of the country on its western side. Some of the tribes of this river-land were transferred by the Romans to Celtica, whereas the others anticipated the Romans by migrating

deep into the country, for instance, the Marsi; and only a few people, including a part of the Sugambri, are left. After the people who live along the river come the other tribes that live between the Rhene and the River Albe, and traverses no less territory than the former. Between the two are other navigable rivers also (among them the Amasias, on which Drusus won a naval victory over the Bructeri), which likewise flow from the south towards the north and the ocean; for the country is elevated towards the south and forms a mountain chain that connects with the Alps and extends towards the east as though it were a part of the Alps; and in truth some declare that they actually are a part of the Alps, both because of their aforesaid position and of the fact that they produce the same timber; however, the country in this region does not rise to a sufficient height for that. Here, too, is the Hercynian Forest, and also the tribes of the Suevi, some of which dwell inside the forest, as, for instance, the tribes of the Coldui, in whose territory is Boihaemum, the domain of Marabodus, the place whither he caused to migrate, not only several other peoples, but in particular the Marcomanni, his fellow-tribesmen; for after his return from Rome this man, who before had been only a private citizen, was placed in charge of the affairs of state, for, as a youth he had been at Rome and had enjoyed the favor of Augustus, and on his return he took the rulership and acquired, in addition to the peoples aforementioned, the Lugii (a large tribe), the Zumi, the Butones, the Mugilones, the Sibini, and also the Semnones, a large tribe of the Suevi themselves. However, while some of the tribes of the Suevi dwell inside the forest, as I was saying, others dwell outside of it, and have a common boundary with the Getae. Now as for the tribe of the Suevi, it is the largest, for it extends from the Rhene to the Albe; and a part of them even dwell on the far side of the Albe, as, for instance, the Hermondori and the Langobardi; and at the present time these latter, at least, have, to the last man, been driven in flight out of their country into the land on the far side of the river. It is a common characteristic of all the peoples in this part of the world that they migrate with ease, because of the meagerness of their livelihood and because they do not till the soil or even store up food, but live in small huts that are merely temporary structures; and they live for the most part off their flocks, as the Nomads do, so that, in imitation of the Nomads, they load their household belongings on their wagons and with their beasts turn whithersoever they think best. But other German tribes are still more indigent. I mean the Cherusci, the Chatti, the Gamabrivii and the Chattuarii, and also, near the ocean, the Sugambri, the Chaubi, the Bructeri, and the Cimbri, and also the Cauci, the Cäulci, the Campsiani, and several others. Both the Visurgis and the Lupias Rivers run in the same direction as the Amasias, the Lupias being about six hundred stadia distant from the Rhene and flowing through the country of the Lesser Bructeri. Germany has also the Salas River; and it was between the Salas and the Rhene that Drusus Germanicus, while he was successfully carrying on the war, came to his end. He had subjugated, not only most of the tribes, but also the islands along the coast, among which is Burchanis, which he took by siege.

Strabon, *Geographia*, VII, 1, 3

„...Trans Lugios Gotones regnantur, paulo iam adductius quam ceterae Germanorum gentes, nondum tamen supra libertatem. protinus deinde ab Oceano Rugii et Lemovii; omniumque harum gentium insigne rotunda scuta, breves gladii et erga reges obsequium...”

Beyond the Ligii are the Gothones, who are ruled by kings, a little more strictly than the other German tribes, but not as yet inconsistently with freedom. Immediately adjoining them, further from the coast, are the Rugii and Lemovii, the badge of all these tribes being the round shield, the short sword, and servile submission to their kings.

Cornelije Tacit, *de Origine et situ Germanorum Liber*, 43, 6

„... *Ex hac igitur Scandia insula quasi officina gentium aut certe velut vagina nationum cum rege suo nomine Berig, Gothi quondam memorantur egressi: qui ut primum e navibus exeuntes terras attigerunt, ilico nomen loco dederunt. Nam hodieque illic, ut fertur, Gothisc-Andia vocatur...*“

Now from this island of Scandia, as from a hive of races or a womb of nations, the Goths are said to have come forth long ago under their king, Baírika {"Bear-like"} by name. As soon as they disembarked from their ships and set foot on the land, they straightway gave their name to the place. And even to-day it is said to be called Gutisk-Andja {"Gothic End"}.

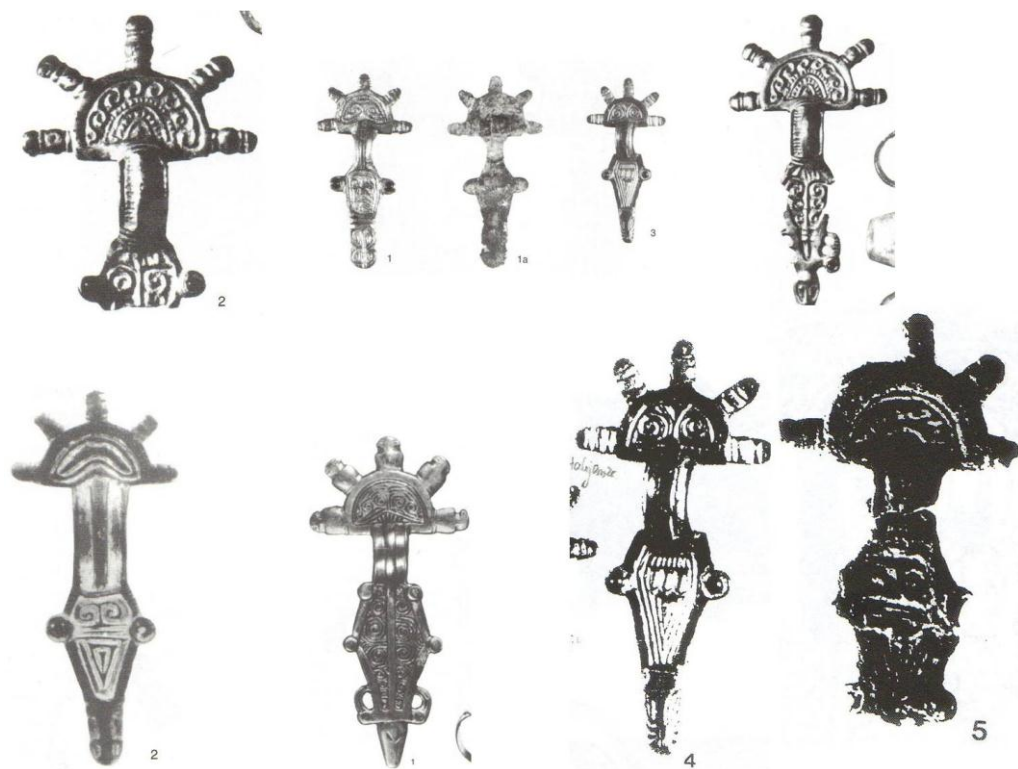
Jordanes, *Geth.* IV, 25

Autor	Vrijeme	Etnicitet	Djela
Strabon	64./63. pr. Kr. – 24. po Kr.	Grk	<i>Geografija</i>
Plinije Stariji	23. – 79.	Rimljanin	<i>Prirodopis</i>
Tacit	56. – 117.	Rimljanin	<i>Germania</i>
Ptolomej	83. – 161.	Grk iz Egipta	<i>Geografija</i>
sv. Ambrozije	339. - ?		<i>O vjeri; Pisma</i>
Auzonije	4. stoljeće		
Enodije	473. – 521.		<i>Panegirik Teodoriku</i>
Kasiodor	487. – 586.		<i>Variae</i>
Komes Marcellin	1. pol. 6. stoljeća		<i>Kronika</i>
Eugipije	1. pol. 6. stoljeća		<i>Život sv. Severina</i>
Jordan	500. – 552.	Got	<i>O podrijetlu i djelima Gota</i>
Prokopije iz Cezareje	oko 500. – 565.	Bizantinac	<i>O gotskim ratovima; Tajna historija</i>
Anonim Ravenjanin	6./7. stoljeće		<i>Kozmografija</i>

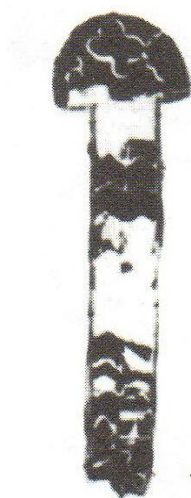
Tablica 2. Popis izvora o Gotima

Godina	Događaj
1. stoljeće prije Krista	Goti napuštaju Skandinavski poluotok
16. - 18. godine	prvi spomen gotskog imena
2. stoljeće	dolazak do Pricnomorja
prva polovica 3. stoljeća	razdvajanje na Istočne (Ostrogote) i Zapadne (Vizigote)
269. godine	Goti poraženi od cara Klaudija II.
332. godine	Konstantin I. Veliki porazio Gote
341. godine	Wulfila, biskup Gota (arijanac)
375. godine	Huni poražavaju Gote
376. godine	Goti, prvi barbarski narod unutar Carstva
378. godine	bitka kod Hadrianopola
451. godine	bitka na Mauricijakovim poljima
454. godine	bitka na rijeci <i>Nedao</i>
470./471. godine	Teodorik osvaja <i>Singidun</i>
473./474. godine	Goti dolaze do Tesalije
474. godine	Teodorik postaje kralj
488. godine	Teodorik kreće prema Italiji
488. godine	bitka kod rijeke Vuke
493. godine	Teodorik ubija Odoakra i vlada Italijom
493. godine	Teodorik zavladao Dalmacijom
504. godine	osvojena Donja Panonija
509./510. godine	osvojena Provansa
526. godine	umire Teodorik
535. godine	gotsko-bizantska bitka kod Salone
537. godine	pad Burnuma, posljednje istočnogotsko uporište u Dalmaciji
539. godine	Goti gube Saviju i Istru
540. godine	Goti gube Norik
549. godine	Goti zakratko u Dalmaciji
552. godine	bitka kod <i>Busta Gallorum</i>
555. godine	Konačni poraz Istočnih Gota

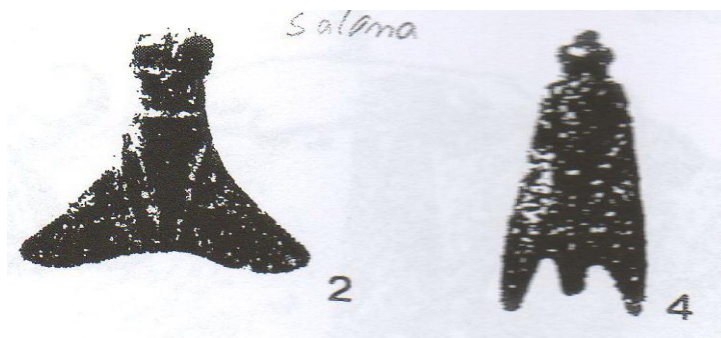
Tablica 3. Kronologija događanja Gota

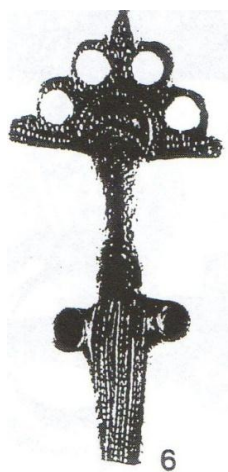
Tablica 4. Rovašene lučne fibule (prema A. UGLEŠIĆ, 1996a, 205-206 i 208-210)

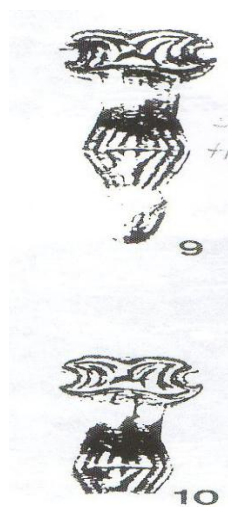
Slika 1. Kloazonirana lučna fibula (prema A. UGLEŠIĆ, 1996a, 216)

Tablica 5. Cikada fibule (prema A. UGLEŠIĆ, 1996a, 217)

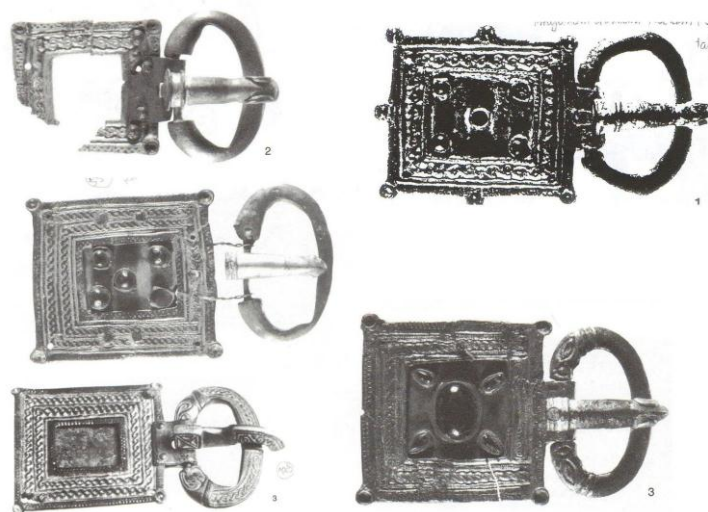
Slika 2. Fibula iz Ivoševaca (prema A. UGLEŠIĆ, 1996a, 212)

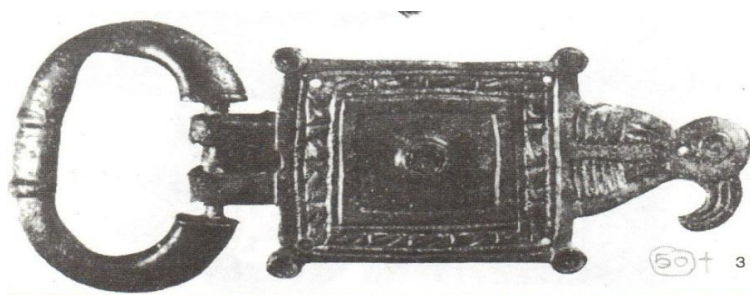
Slika 3. Par tirinških fibula (prema A. UGLEŠIĆ, 1996a, 211)

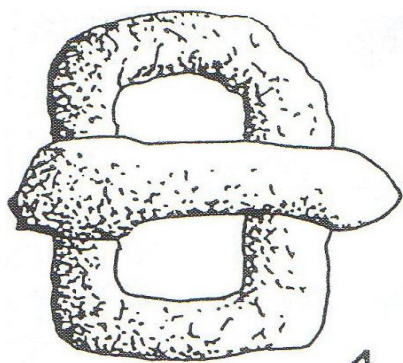
Tablica 6. Lijeane pojasne kopče s dvodijelnom četverokutnom okovnom pločicom (prema A. UGLEŠIĆ, 1996a, 212-213)

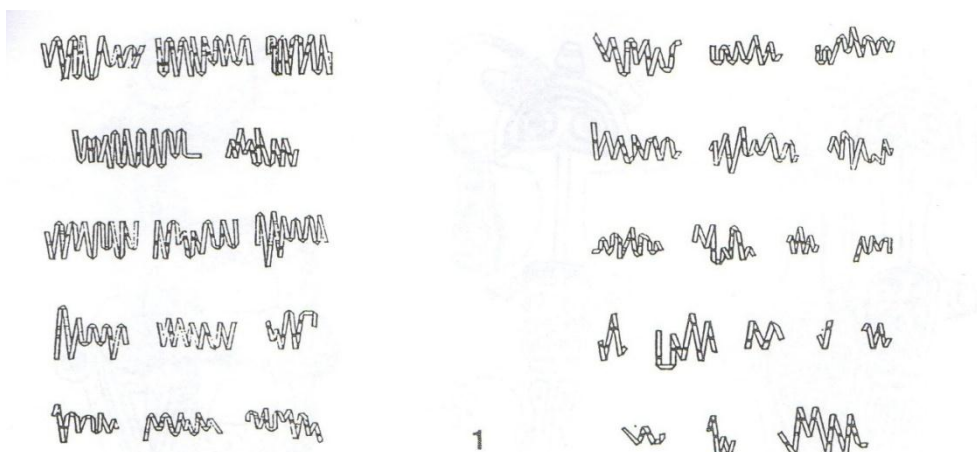
Tablica 7. Lijeane pojasne kopče s trodijelnom četverokutnom okovnom pločicom (prema A. UGLEŠIĆ, 1996a, 212-213)

Slika 4. Orlovska kopča (prema A. UGLEŠIĆ, 1996, 155)

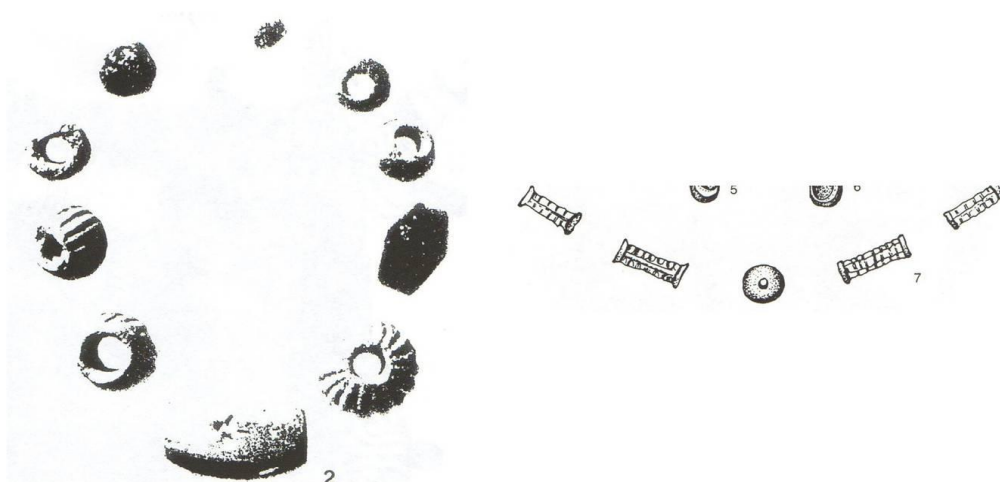
Slika 5. Predica (prema A. UGLEŠIĆ, 1996a, 226)

Slika 6. Ukrasi za glavu (prema A. UGLEŠIĆ, 1996a, 225)

Tablica 8. Naušnice (prema A. UGLEŠIĆ, 1996a, 206 i 227)

Tablica 9. Ogrlice (prema A. UGLEŠIĆ, 1996a, prema A. UGLEŠIĆ, 1996a, 207 i 227)

Slika 7. Pektoral (prema A. UGLEŠIĆ, 1996a, 215)

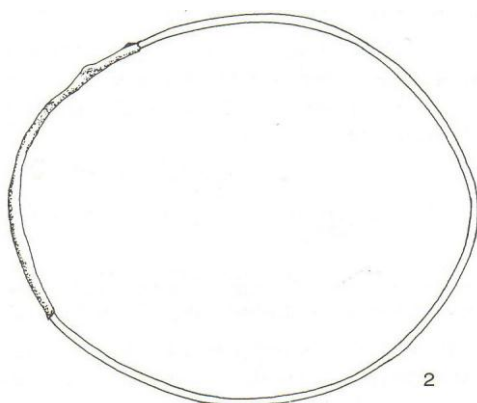
Tablica 10. Perlice (prema A. UGLEŠIĆ, 1996a, 206 i 226)

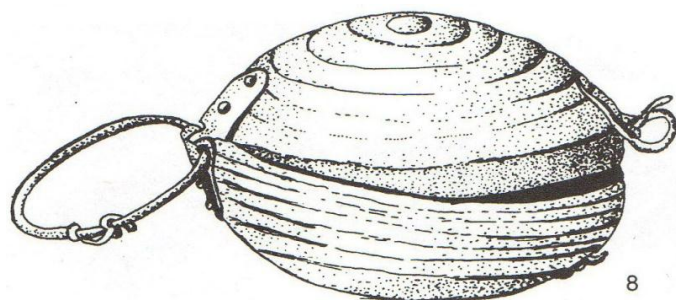
Slika 8. Privjesak (prema A. UGLEŠIĆ, 1996a, 217)

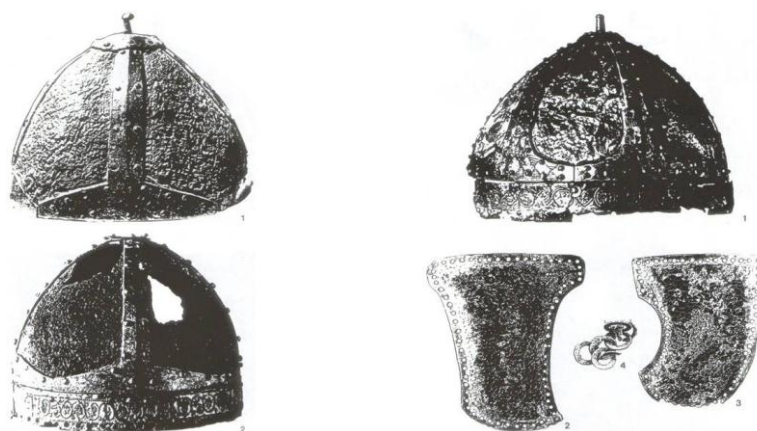
Tablica 11. Prstenje (prema A. UGLEŠIĆ, 1996, 161 i 156)

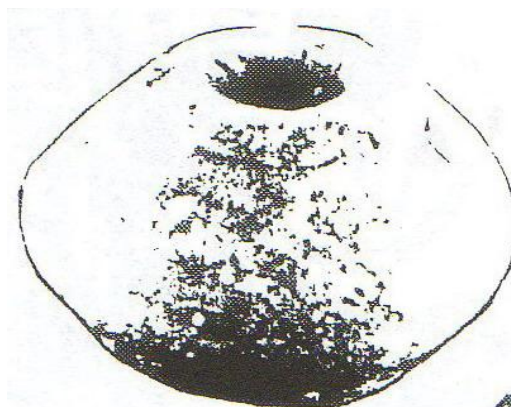
Slika 9. Narukvica (prema A. UGLEŠIĆ, 1996a, 225)

Slika 10. Amajliske kutijice (prema A. UGLEŠIĆ, 1996a, 227)

Tablica 12. Kaciga (prema A. UGLEŠIĆ, 1996a, 219-220)

Slika 11. Pršljen (prema A. UGLEŠIĆ, 1996a, 213)

10. POPIS KRATICA

SS – *Scrinia Slavonica*

RFFZd – *Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru*

ZR – *Zadarska revija*

11. LITERATURA:

S. Andrić, 2002, Južna Panonija u doba Velike seobe naroda, *SS*, 2, Slavonski Brod, 117-167.

S. Antoljak, 1971, Zadar pod vlašću Istočnih Gota, *ZR*, XX/2, Zadar, 137-146.

S. Antoljak, 1996, Zadar pod vlašću Istočnih Gota, u: *Hrvati i Goti*, ur. R. Tafra, Split: Iberia, 101-113.

I. Goldstein, 1992, *Bizant na Jadranu*, Zagreb: Latina et Graeca.

I. Goldstein, 1995, *Hrvatski rani srednji vijek*, Zagreb: Novi liber.

H. Gračanin, 2006, Goti i južna Panonija, *SS*, 6, Slavonski Brod, 82-126.

N. Klaić, 1971, *Povijest Hrvata u ranom srednjem vijeku*, Zagreb: Školska knjiga.

R. Lopez, 1978, *Rođenje Europe*, Zagreb: Škoska knjiga.

L. Margetić, 2007, *Etnogeneza Hrvata i Slavena*, Split: Književni krug.

H. Pirrene, 1956, *Povijest Europe: od seobe naroda do XVI. stoljeća*, Zagreb: Kultura.

H. Pirrene, 2006, *Karlo Veliki i Muhamed*, Zagreb:

Izvori.

Seoba naroda i srednji vijek: vodič kroz stalni postav, 2009, Osijek: Arheološki muzej Osijek.

F. Šišić, 1990, *Povijest Hrvata u vrijeme narodnih vladara*, Zagreb: Matica Hrvatska.

P. Štih, 2008, *Slovenska zgodovina od prazgodovih kultur do konca srednjega veka*, Ljubljana: Institut za novejšo zgodovino.

A. Uglešić, 1990, Tipološko-stilska analiza istočnogotskog nakita na području rimske provincije Dalmacije, *RFFZd*, 29(16), Zadar, 207-230.

A. Uglešić, 1991, Rimska provincija Dalmacija pod vlašću Istočnih Gota, *RFFZd*, 30(17), Zadar, 65-77.

A. Uglešić, 1996, Nakit Istočnih Gota na području rimske provincije Dalmacije, u: *Hrvati i Goti*, ur. R. Tafra, Split: Iberia, 135-168.

A. Uglešić, 1996a, *Nazočnost Istočnih Gota u jugoistočnoj Europi u svjetlu arheološke i povijesne izvorne građe*, doktorska disertacija, Zadar.

Marijana Matijević
University of Zadar

Ostrogothic Jewelry in the Dalmatia Province

SUMMARY

During the 4th and 5th century, the Roman Empire experienced great turbulence largely because of being the subject of constant attacks by the Barbarian tribes of different provenance. Among such nations, one also encountered the Goths who eventually divided into two major groups: the Visigoths and Ostrogoths. In fact, the latter ones were important for the regions of Dalmatia and Pannonia because they lived there over several time intervals.

In the south-eastern Europe, Eastern Goths can be followed through three phases. The life of some groups in a certain area (in this case, Ostrogoths or Eastern Goths in Pannonia and Dalmatia) necessarily leaves material traces. Unfortunately, the material evidence (excluding deposits of money, which are not proof of physical presence) is linked only to the individual graves and the corresponding objects. These objects were considerably reduced in number, which is associated with Theodoric's edict on the ban of depositing gold and silver items in the graves because these objects were unnecessary for the deceased and even the penalties were suggested for those who would do so. On the other hand, the Goths were strongly influenced by Christianity and the late Roman cultural traditions.